

Министарство здравља и
социјалне заштите
Републике Српске

Институт за заштиту здравља
Републике Српске

Evropsko istraživanje o upotrebi droge, duvana i alkohola među srednjoškolcima

*Izveštaj za Republiku Srpsku
2008. godina*

ESPAD

THE EUROPEAN SCHOOL SURVEY PROJECT
ON ALCOHOL AND OTHER DRUGS

European Monitoring Centre
for Drugs and Drug Addiction

Evropsko istraživanje o upotrebi droge, duvana i alkohola među srednjoškolcima

Izveštaj za Republiku Srpsku

2008.godina

Autori:

Mr sci. dr Slađana Šiljak

Mr sci. dr Dragana Stojisavljević

Jelena Niškanović, dipl. psiholog

U saradnji sa:

ESPAD (The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs)

EMCDDA (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction)

Zahvaljujemo se na finansijskoj podršci:

EMCDDA (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction)

Izdavač:

Institut za zaštitu zdravlja Republike Srpske

Grafička priprema i dizajn:

Bojan Milinović, dipl. ing. el.tehn.

ISBN: 978-99955-642-5-4

Štampa:

UNIGRAF D.O.O.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	3
2. Cilj istraživanja.....	4
3. Metod istraživanja.....	5
3.1. Uzorak.....	5
3.2. Instrument.....	6
3.3. Predtestiranje upitnika.....	6
3.4. Procedura ispitivanja.....	6
4. Rezultati	8
4.1. Struktura uzorka	8
4.2. Pušenje	9
4.3. Alkohol.....	16
4.4. Droge	24
4.5. Komparacija upotrebe psihoaktivnih supstanci	37
5. ZAKLJUČAK	44
6. LITERATURA.....	48
7. PRILOG 1	49

Sažetak

ESPAD (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs) je evropsko istraživanje upotrebe droge, duvana i alkohola među srednjoškolskom populacijom tj. učenicima prvih i drugih razreda srednjih škola. Navedeno istraživanje se sprovodi na teritoriji cijele Evrope, tačnije u 35 evropskih zemalja. Tokom 2008. godine Republika Srpska se po prvi put uključuje u navedeno istraživanje i postaje jedna od članica ESPAD mreže.

Cilj navedenog istraživanje jeste ispitati i utvrditi trendove i navike upotrebe duvana, droge i alkohola među srednjoškolskom populacijom Republike Srpske, kao i prikupiti relevantne podatke koji će omogućiti komparaciju navedenih trendova sa ostalim evropskim zemljama, članicama ESPAD projekta.

Istraživanje je sprovedeno na teritoriji cijele Republike Srpske, tačnije u 61-oj srednjoj školi na uzorku od 6181 ispitanika (50% dječaka i 49,4 % djevojčica) uzrasta 15 i 16 godina starosti (prvi i drugi razredi srednjih škola). Prilikom prikupljanja podataka korišten je internacionalni, standardizovani ESPAD upitnik u kojem su pitanja grupisana prema odgovarajućim tematskim cjelinama, kao što je konzumiranje duvana, alkohola, droga i odgovarajućih socio-demografskih varijabli.

Dobijeni rezultati ukazuju na izrazitu dostupnost duvanskih proizvoda među srednjoškolskom populacijom tj. 18.20% djece redovno konzumira duvanske proizvode. Oko 75.1% djece konzumira alkohol. Trend konzumiranja alkohola, kao i procjene njegove dostupnosti je veći kod dječaka nego kod djevojčica. Marihuanu je konzumiralo 4.9% djece, oko 7.2% dječaka i 2.5% djevojčica. S druge strane, sedative je konzumiralo 4% srednjoškolaca, tj. oko 2.8% dječaka i 5.3% djevojčica. Rezultati upućuju na zaključak je upotreba duvana, alkohola i droga povezana u zajednički sistem ponašanja, te da konzumiranje jedne psihoaktivne supstance, vrlo vjerovatno, ishoduje konzumiranjem drugih psihoaktivnih supstanci.

1. Uvod

Evropsko istraživanje zastupljenosti upotrebe alkohola i droga među djecom srednjoškolskog uzrasta (ESPAD), je sveobuhvatno istraživanje trendova i navika upotreba alkohola i droga među djecom uzrasta oko 15-16 godina i sprovodi se u velikom broju zemalja evropskog kontinenta. Trenutno navedeni projekat obuhvata 40 evropskih zemalja.

Prvobitnu inicijativu za istraživanje trendova upotrebe droga, duvana i alkohola među srednjoškolcima je potekla od Centra za prikupljanje informacija o alkoholu i drogama Švedske (CAN), koji je podstakao i nekoliko evropskih zemalja da se uključe u navedeni projekat. Nakon pozitivnog odziva, na navedenu inicijativu, uspostavljena je saradnja sa Pompidou vijećem Evrope koje je pružilo podršku zemljama srednje i istočne Evrope koje su se uključile u navedeni projekat.

Istraživanje se do sada sprovelo u četiri navrata sa progresivnim povećavanjem broja evropskih zemalja obuhvaćenih istraživanjem. Tokom 1995. godine u 26 evropskih zemalja su se prikupljali podaci o upotrebi droga i alkohola među djecom srednjoškolskog uzrasta simultanim provođenjem istraživanja u svim školama navedenih zemalja, te upotrebom identične metodologije.

Drugo prikupljanje podataka je sprovedeno tokom 1999. godine u 30 evropskih zemalja, dok je treće sprovedeno tokom 2003. godine u 35 zemalja. Posljednje istraživanje je sprovedeno tokom 2007. uključujući i djecu rođenu 1991. godine.

Istraživanje upotrebe droge, duvana i alkohola u evropskom regionu pružiće podatke za kompletan i detaljan uvid u trend konzumiranja alkohola, duvana i droga među mladim adolescentima i stvoriti adekvatnu osnovu za kreiranje potencijalnih strategija za prevenciju bolesti ovisnosti među mladim ljudima. Takođe, dobijeni rezultati će se komparirati sa trendovima upotrebe droga i alkohola među svim članicama navedenog istraživanja čime ćemo biti u mogućnosti da utvrdimo trendove i navike mladih srednjoškolaca naše zemlje u odnosu na evropsko okruženje.

Dobijeni podaci se, osim za izvještaje na nacionalnom i međunarodnom nivou, koriste i za izvještaje European Monitoring Centre of Drugs and Drug Addiction (EMCDDA) tj. Centra za monitoring ovisnosti o drogama u Evropi kao bazično istraživanje za formiranje indikatora za izvještavanje i evidentiranje ovisnosti o drogama u Evropi.

Republika Srpska se prvi put uključila u ESPAD projekat krajem 2008. godine. Institut za zaštitu zdravlja RS je nosilac navedenog istraživanja u saradnji sa Ministarstvom zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske. Finansijska podrška za realizaciju istraživanja u Republici Srpskoj je data od strane EMCDDA kroz EMCDDA-CARDS projekat.

2. Cilj istraživanja

Cilj ESPAD istraživanja je ispitati navike srednjoškolske populacije u Republici Srpskoj uzrasta 15 i 16 godina sa aspekta upotrebe alkohola, duvana i droga, i stvoriti osnovu za komparaciju dobijenih rezultata sa trendovima upotrebe psihoaktivnih supstanci zemalja evropskog regiona. Bitna praktična implikacija istraživanja jeste stvaranje adekvatne osnove za kreiranje ciljanih i relevantnih promotivno-preventivnih programa.

3. Metod istraživanja

Istraživanje je sprovedeno u periodu novembar/decembar 2008. godine na reprezentativnom uzorku od 61 srednje škole u Republici Srpskoj u kojima su obuhvaćena 6181 učenika uzrasta 15-16 godina. Ispitivanje je provedeno od strane obučenog tima iz Instituta za zaštitu zdravlja Republike Srpske i njegovih regionalnih jedinica.

3.1. Uzorak

Uzorak istraživanja je obuhvatio 61 srednju školu na teritoriji cijele Republike Srpske. Riječ je o stratifikovanom, sistematski slučajnom uzorku.

U cilju podjednake teritorijalne obuhvaćenosti uzorak je stratifikovan prema regionima Republike Srpske u sedam stratuma. Proporcionalno veličini stratuma određen je broj razreda koji su sistematskim slučajnim izborom selektovani sa spiska svih prvih razreda, za svaki pojedinačni region.

U skladu sa selektovanim odjeljenjem prvog razreda odabran je njemu ekvivalentno odjeljenje drugog razreda.

S obzirom da je selekcija razreda vršena pojedinačno za svaki region usled sistematskog slučajnog izbora nije došlo do prevelike zastupljenosti razreda u malim mjestima, naprotiv, veće škole su proporcionalno veličini bile više zastupljene u konačno formiranom uzorku. Ispitano je ukupno 6181 učenika.

3.2. Instrument

Instrument koji se koristio u istraživanju je internacionalni strukturirani ESPAD upitnik. Sastoji se od 44 obavezna pitanja i nekoliko dodatnih modula koji se odnose na stavove roditelja prema konzumiranju droga i alkohola, samoprocjenu, delikventno ponašanje i dr. a koji se kao takvi primjenjuju od 1999. godine.

Prilikom našeg istraživanja korišten je ESPAD upitnik sa 44 obavezna pitanja, opcioni moduli nisu bili uključeni u finalnu verziju našeg upitnika.

Pitanja su podijeljena u odgovarajuće tematske cjeline vezano za dostupnost i navike konzumiranja duvana, droge, alkohola, kao i odgovarajuće socio-demografske varijable (uzrast, pol, uspjeh na kraju prethodne školske godine, zanimanje roditelja itd.).

3.3. Predtestiranje upitnika

Prije početka ispitivanja upitnik je predtestiran u dva razreda jedne srednje škole na teritoriji grada Banja Luka. Učenici su sa lakoćom popunili upitnik, sva pitanja su im bila jasna tako da je po završetku predtestiranja izvršena samo dodatna estetska korekcija pojedinih pitanja. Prosječno vrijeme popunjavanja upitnika je bilo 40 minuta.

3.4. Procedura ispitivanja

Prikupljanje podataka je obavljeno od strane obučениh terenskih radnika Instituta za zaštitu zdravlja i regionalnih zavoda tokom novembra/ decembra 2008. godine. Istraživanje je prethodno bilo najavljeno školama koje su odredile pogodne termine i omogućile ulazak u selektovane razrede. Nakon

edukacije terenski radnici su odlazili u škole i vršili ispitivanje samostalno u odjeljenjima. Ispitivanje je bilo u potpunosti anonimno, nakon popunjavanja upitnika učenici su ga stavljali u kovertu koje su po završetku časa prikupljali istraživači. Nastavnici nisu bili prisutni na času tokom ispitivanja. Po završetku časa istraživači su popunjavali izvještajni listić.

Škole su bile u potpunosti zainteresovane za istraživanje, kao i povratne informacije vezano za dobijene rezultate. Tokom ispitivanja nije bilo nikakvih poteškoća, učenici su bili mirni i nisu pokazivali poteškoće prilikom popunjavanja upitnika.

4. Rezultati

4.1. Struktura uzorka

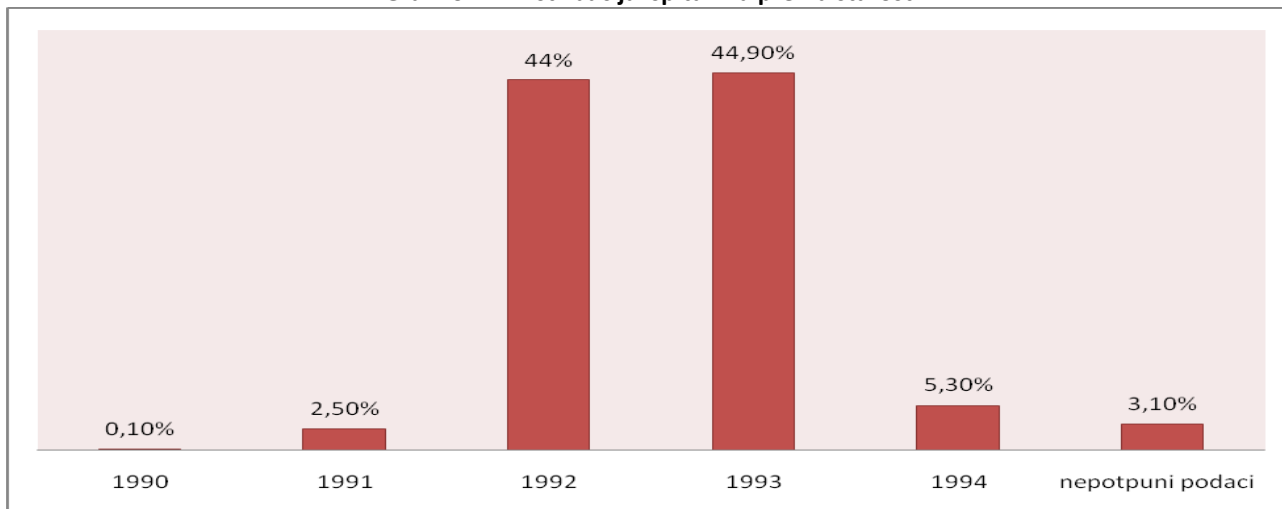
Navike i odnos adolescenata prema opojnim supstancama su ispitani u odnosu na dostupnost psihoaktivnih supstanci, prevalencu konzumiranja istih među srednjoškolskom populacijom, uticaj značajnih socijalnih grupa, kao što su porodica i prijatelji, te samoprocjenu štetnog djelovanja istih usljed manje ili više aktivne konzumacije. Od ukupno 6181 ispitanika obuhvaćenih istraživanjem, nakon odbacivanja upitnika sa nepotpunim podacima rezultati će predočiti odgovore 6142 ispitanika, odnosno, 3091 dječaka i 3051 djevojčica (Tabela 1).

Tabela 1
Distribucija dječaka i djevojčica u uzorku ispitane djece

	<i>N</i>	<i>f (%)</i>
Muško	3091	50
Žensko	3051	49,4
Nepotpuni podaci	39	0,6
Ukupno	6181	100

S obzirom na ciljnu populaciju ispitanika, najveći broj ispitane djece je uzrasta 15 do 16 godina starosti, sa neznatnom zastupljenošću graničnih godišta tj. djece rođene 1991. godine i 1994. godine (Grafikon 1).

Grafikon 1. Distribucija ispitanika prema starosti

4.2. Pušenje

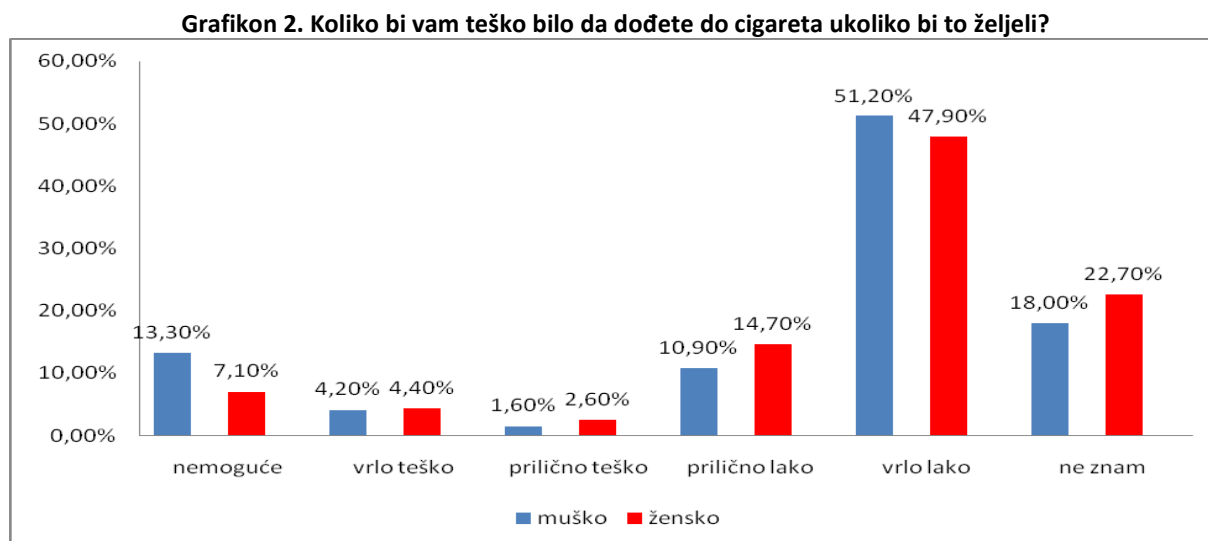
Duvan i duvanski proizvodi predstavljaju značajan faktor rizika i jedan od glavnih uzroka smrti 1.2 miliona ljudi (14% u udjelu svih uzroka smrti) u evropskoj regiji. Ukoliko se ne primjene adekvatnije mjere u prevenciji i odvikavanju od pušenje Svjetska zdravstvena organizacija predviđa da će do 2020. godine duvan biti odgovoran za smrt 2 miliona ljudi (20% u udjelu svih uzroka smrti).

Ako uzmemo u obzir da najveći broj pušača svoj prvi kontakt i konzumaciju cigareta ostvari u periodu rane adolescencije kroz interakciju sa vršnjacima, uočićemo, u narednom dijelu rezultata, koliki je rizik i potencijalna prevalenca budućih pušača u našoj populaciji mladih.

Uticaj šire socijalne sredine i uopšte, dostupnost duvana i duvanskih proizvoda je nešto što u specifičnoj interakciji adolescenata i njihovih vršnjačkih grupa, sklonih eksperimentisanju determiniše, velikim dijelom, ako ne sticanje pušačkog statusa, onda bar eksperimentisanje sa istim.

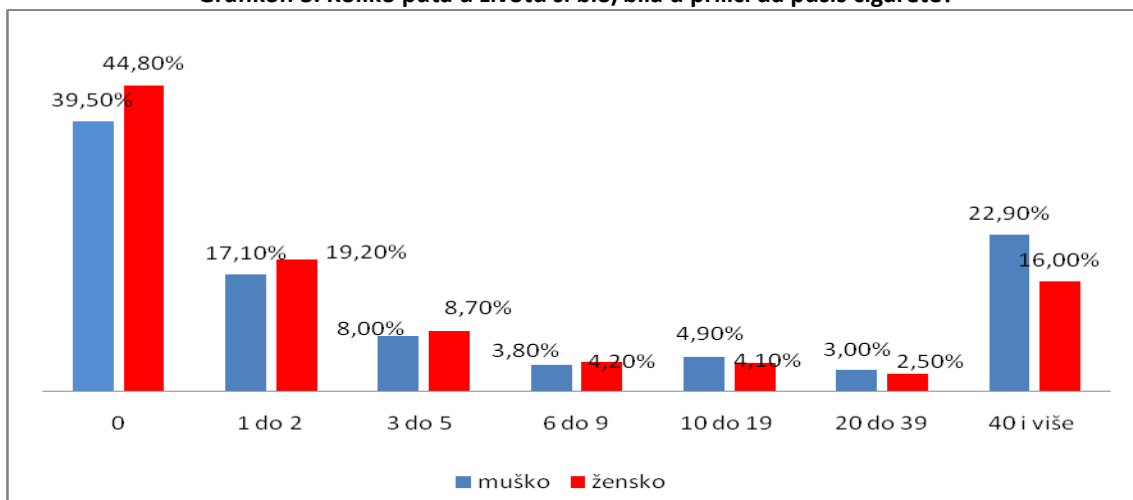
Najveći broj dječaka (51.20%) i djevojčica (47.90%) vrlo lako dolazi do cigareta ili prilično lako (10,9% muškaraca i 14,7% žena) te na osnovu navedenih rezultata možemo uočiti da je kontrola nad

dostupnošću duvanskih proizvoda mladim ljudima vrlo slaba, te da je cigaretu moguće nabaviti bez ikakvih poteškoća (Grafikon 2).

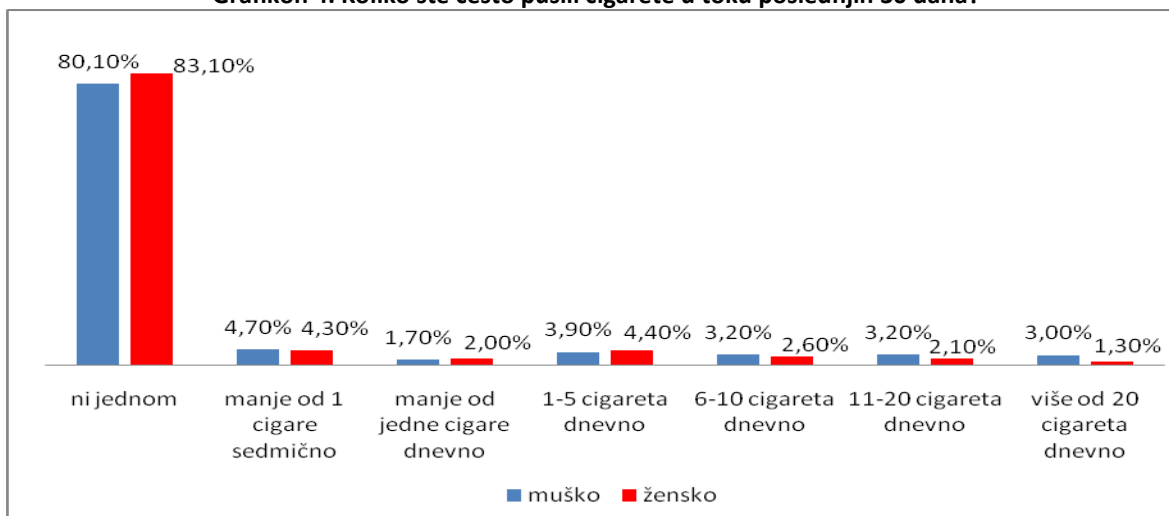
Djevojčice, nešto više od dječaka, i to u 44.80% slučajeva ističu da nisu bile u prilici da konzumiraju duvan, ipak, najveći broj ispitanika je ili bio u kontaktu sa duvanom bar 1 do 2 puta ili su bili u mogućnosti da popuše cigaretu 40 i više puta (22.90% dječaka i 16% djevojčica). Takođe je vidljiva primjetna razlika među dječacima i djevojčicama u prilikama da konzumiraju cigarete. Dječaci prednjače, ali primjetno je da navedeni trend postaje zastupljeniji i među djevojčicama (Grafikon 3).

Grafikon 3. Koliko puta u životu si bio/bila u prilici da pušiš cigarete?

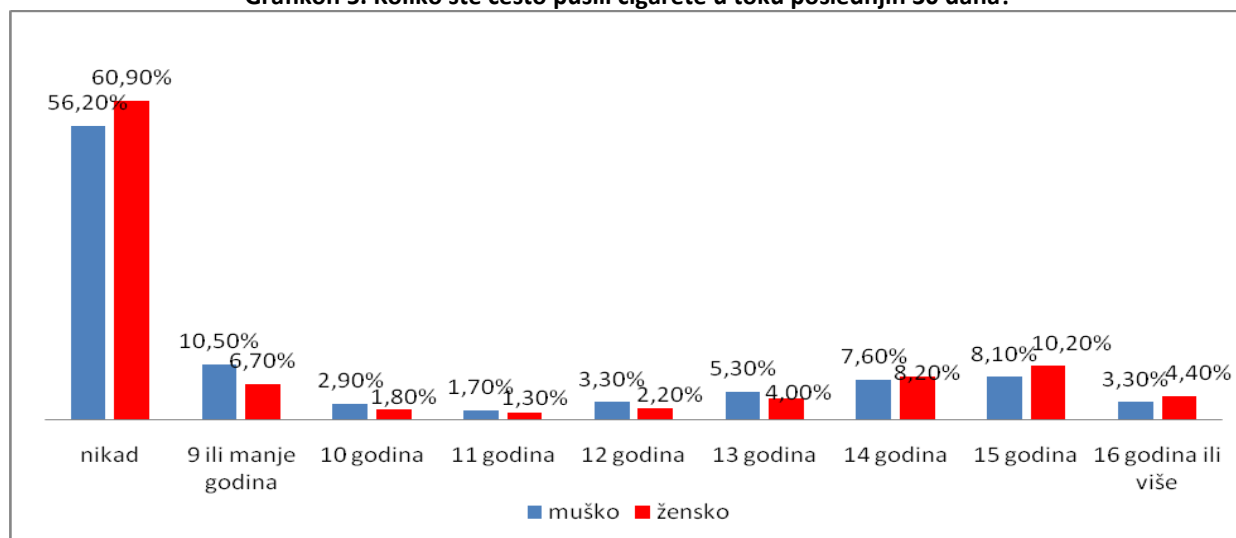
Približno 19% dječaka i 16% djevojčica je konzumiralo duvan u poslednjih mjesec dana sa različitim sedmičnim frekvencijama upotrebe cigareta, najčešće jedna cigareta sedmično ili manje (Grafikon 4).

Grafikon 4. Koliko ste često pušili cigarete u toku poslednjih 30 dana?

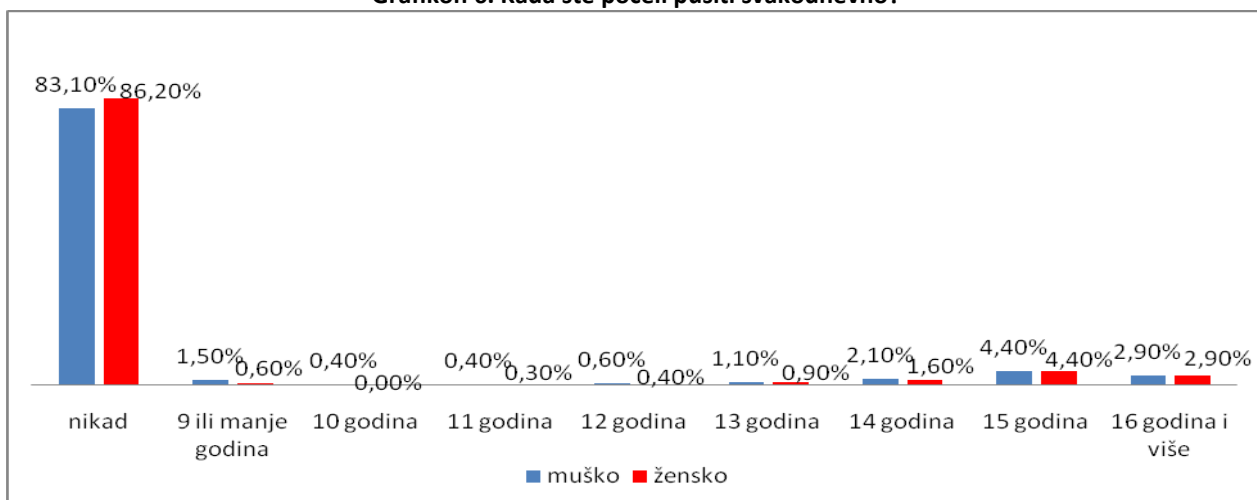
Za razliku od djece koja su aktivno konzumirala duvan u proteklih 30-ak dana nešto veći broj je eksperimentisao tj. probao duvan, te je približno 40% ispitanika bar nekad u životu popušilo cigaretu. Među njima je najveći broj dječaka i djevojčica konzumiralo duvan sa 9 godina i manje (10.5% djevojčica i 6.7% dječaka). Sličan trend je prisutan i u uzrastu od 15 godina gdje je nešto više djevojčica (10.2%) probalo cigaretu, za razliku od dječaka (8.10%) koji su skloni ranijem eksperimentisanju sa duvanom u odnosu na djevojčice (Grafikon 5).

Grafikon 5. Koliko ste često pušili cigarete u toku poslednjih 30 dana?

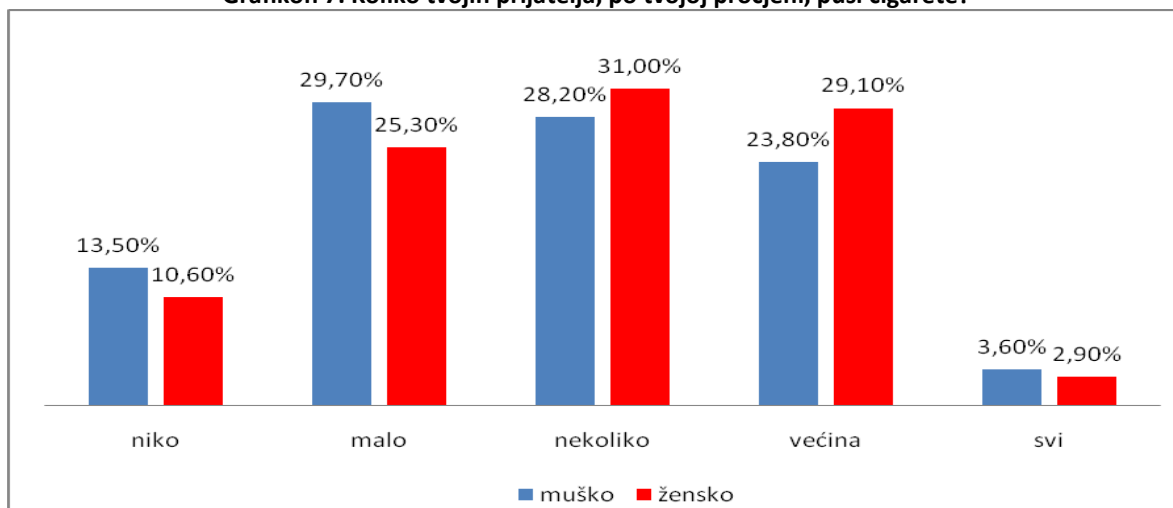
Najveći broj dječaka i djevojčica je počeo pušiti svakodnevno u 15 godini života (4,4%) i 16 godini života (2,9%). Primjetno je da je svega 1.5% dječaka počelo da aktivno puši sa devet ili manje godina (Grafikon 6).

Grafikon 6. Kada ste počeli pušiti svakodnevno?

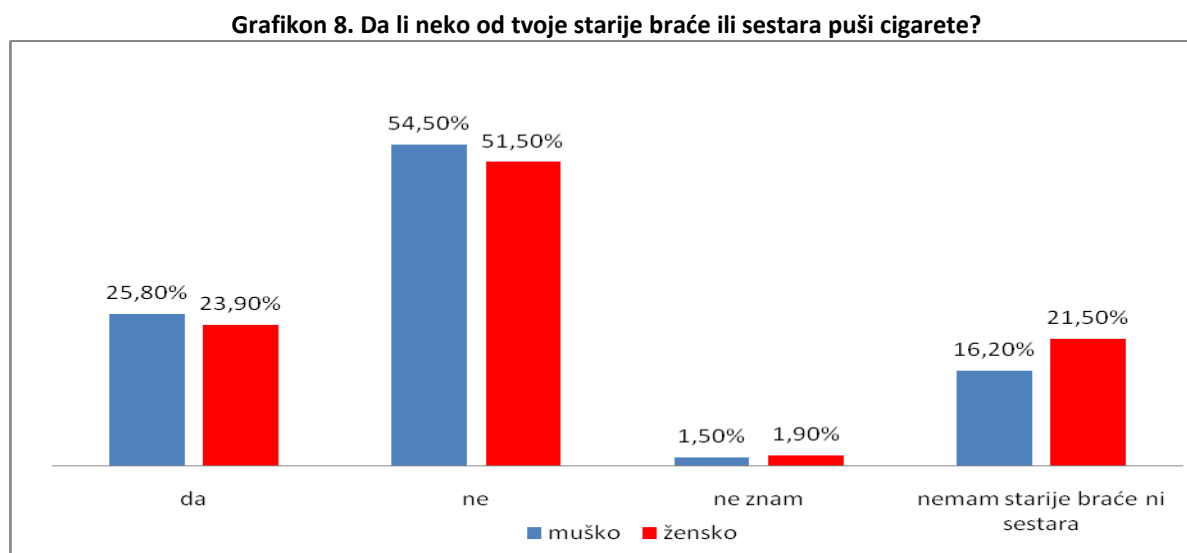

S obzirom da je uticaj sredine jako bitan upravo u periodu adolescencije zabrinjavajući su rezultati da su dječaci istakli da u 23.8% slučajeva većina njihovih prijatelja puši, dok je kod djevojčica navedeni trend veći, i to u 29.10% slučajeva. Trend pušenja je prisutan kod sve djece u manjoj ili većoj mjeri (Grafikon 7).

Grafikon 7. Koliko tvojih prijatelja, po tvojoj procjeni, puši cigarete?

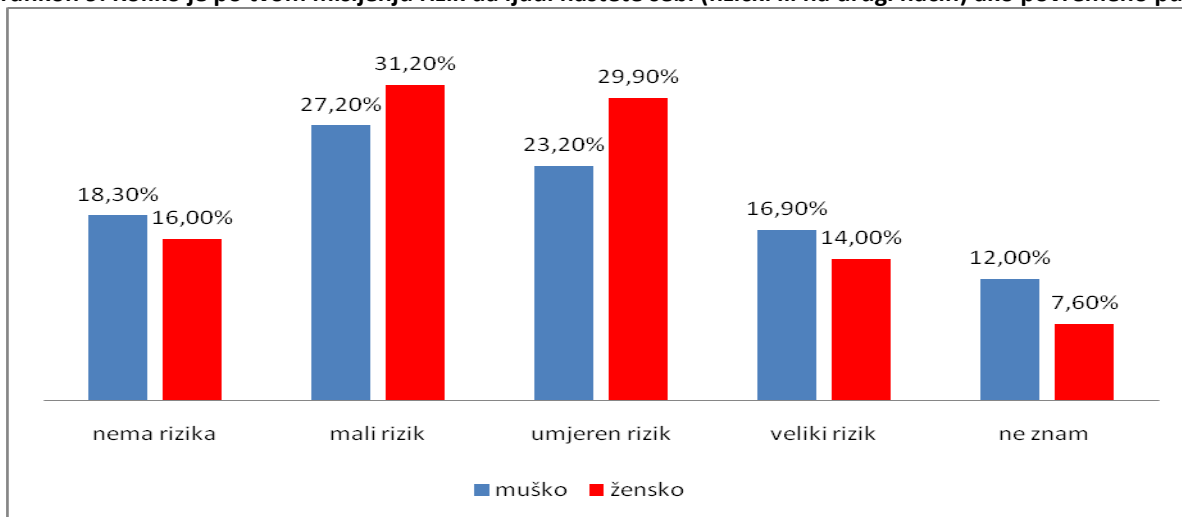

Najveći broj ispitanika ističe da starija braća ili sestre ne konzumiraju cigarete, mada je primjetno da u 25.8% slučajeva dječaci i u 23.9% slučajeva djevojčice ističu da njihova braća ili sestre konzumiraju cigarete (Grafikon 8).

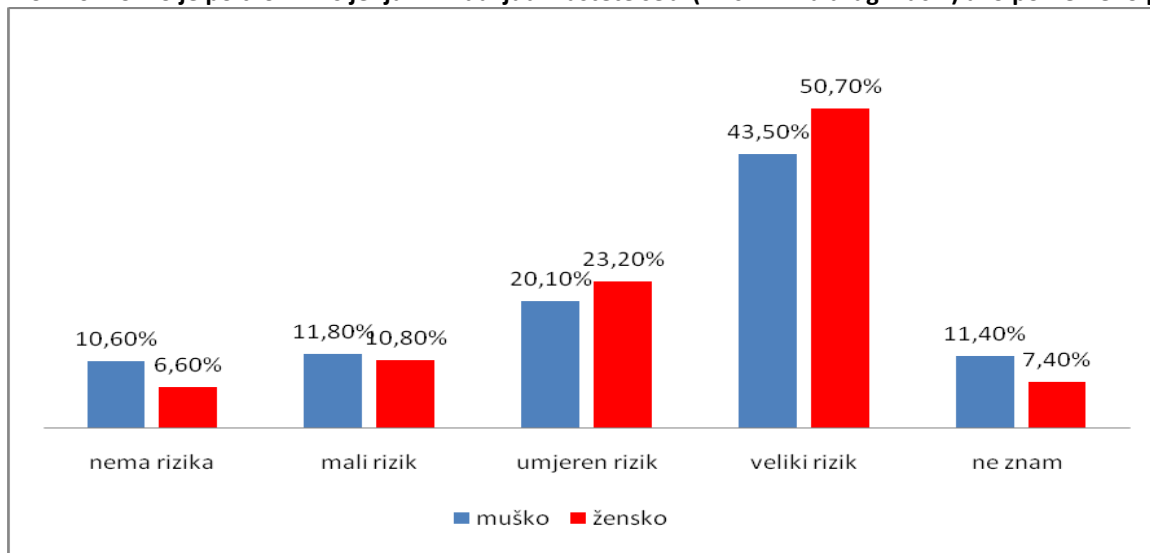
Samoprocjena štetnosti konzumiranja duvana ukazuje na poražavajuću činjenicu da čak 18.30% dječaka i 16% djevojčica ističe da povremeno pušenje ne nosi nikakav rizik. Mali rizik ističe čak 27.2% dječaka i 31.20% djevojčica (Grafikon 9).

Grafikon 9. Koliko je po tvom mišljenju rizik da ljudi naštetite sebi (fizički ili na drugi način) ako povremeno puše?

Dok ispitanici procjenjuju da povremeno pušenje nosi mali rizik, pušenje kutije cigareta dnevno procjenjuju kao vrlo rizično (43.5% dječaka i 50.7% djevojčica). Velike količine duvana procjenjene su kao izrazito štetne, dok se male količine procjenjuju kao manje rizične. Na osnovu navedenog rezultata je evidentno da djeca nisu dovoljno svjesna štetnosti duvanskih proizvoda, kao ni aspekta pasivnog pušenja (Grafikon 10).

Grafikon 10. Koliko je po tvom mišljenju rizik da ljudi naštetite sebi (fizički ili na drugi način) ako povremeno puše?

4.3. Alkohol

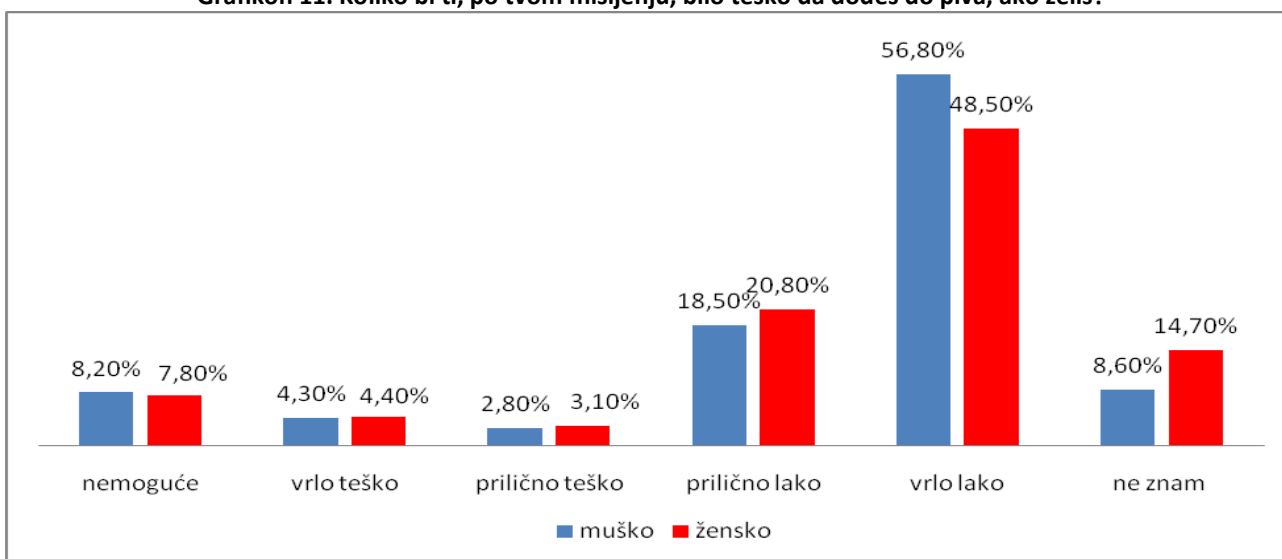
U mnogim dijelovima svijeta svakodnevna okupljanja i slavlja su obilježena konzumiranjem alkohola, kao društveno prihvatljivog i poželjnog modula komunikacije. Upravo u periodu adolescencije mladi ljudi najviše dolaze u dodir, kako sa duvanom, tako i sa alkoholom. Socijalna interakcija druženja i okupljanja mladih svakodnevno je vezana za pijeње alkohola. Upravo ova, integralna faza pijeња, predstavlja osnovu za dalje konzumiranje alkohola ili eventualno češće opijanje koje predstavlja značajan faktor rizika za različite vrste bolesti. U izvještaju Svjetske zdravstvene organizacije za 2002. godinu navodi se da 4% oboljenja i 3.2% smrti direktno izazvano alkoholom, koji predstavlja značajan faktor rizika mortaliteta u slabo razvijenim zemljama, i treći po redu faktor bolesti i umiranja u razvijenim zemljama. Procjenjeno je, od strane WHO, da je u 2000. godini alkohol bio glavni uzrok 1.8 miliona smrti (3.2% u ukupnom udjelu uzroka smrti).

Dostupnost alkohola, slično kao i kod duvanskih proizvoda, je izrazito velika. Više od polovine dječaka i djevojčica može vrlo lako doći do svih vrsta alkoholnih pića.

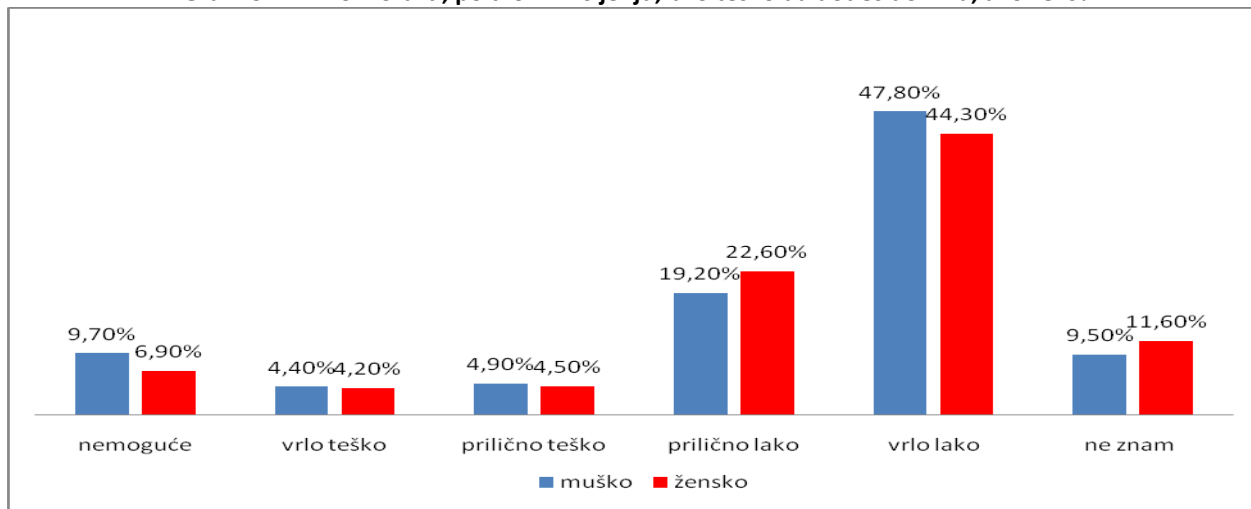
Oko 56.8% dječaka i 48.5% djevojčica ističe da mogu vrlo lako doći do alkohola, tačnije piva, kada bi to poželjeli. Dostupnost piva je, po navodima ispitanika, nemoguća za svega 8.2% dječaka i 7.8% djevojčica (Grafikon 11).

Vino je takođe vrlo lako dostupno svim ispitanicima. Oko 47.8% dječaka i 44.3% djevojčica smatra da mogu vrlo lako doći do vina (Grafikon 12).

Grafikon 11. Koliko bi ti, po tvom mišljenju, bilo teško da dođeš do piva, ako želiš?

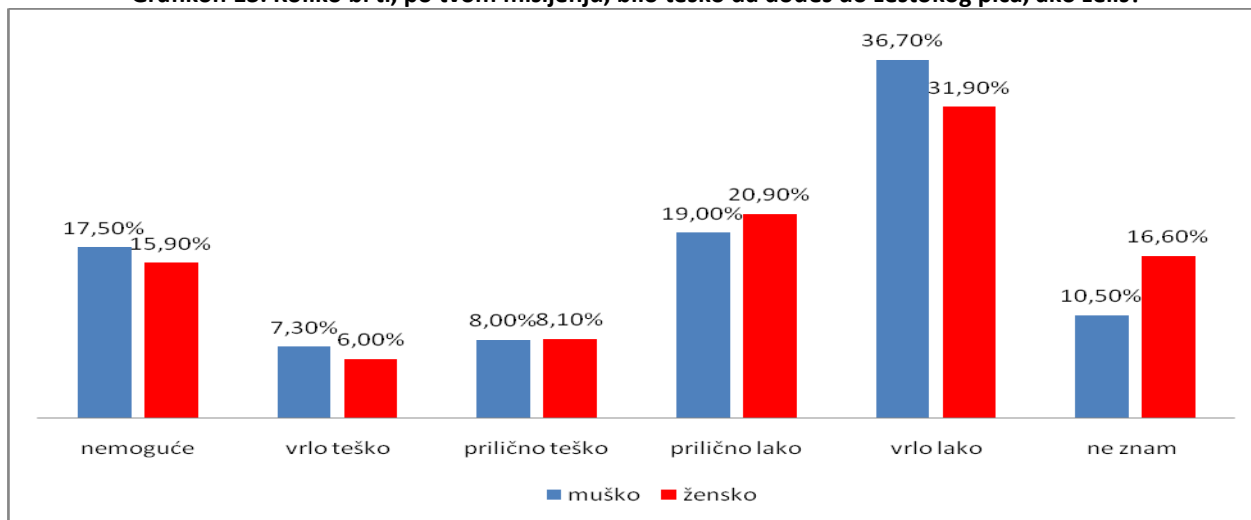

Grafikon 12. Koliko bi ti, po tvom mišljenju, bilo teško da dođeš do vina, ako želiš?

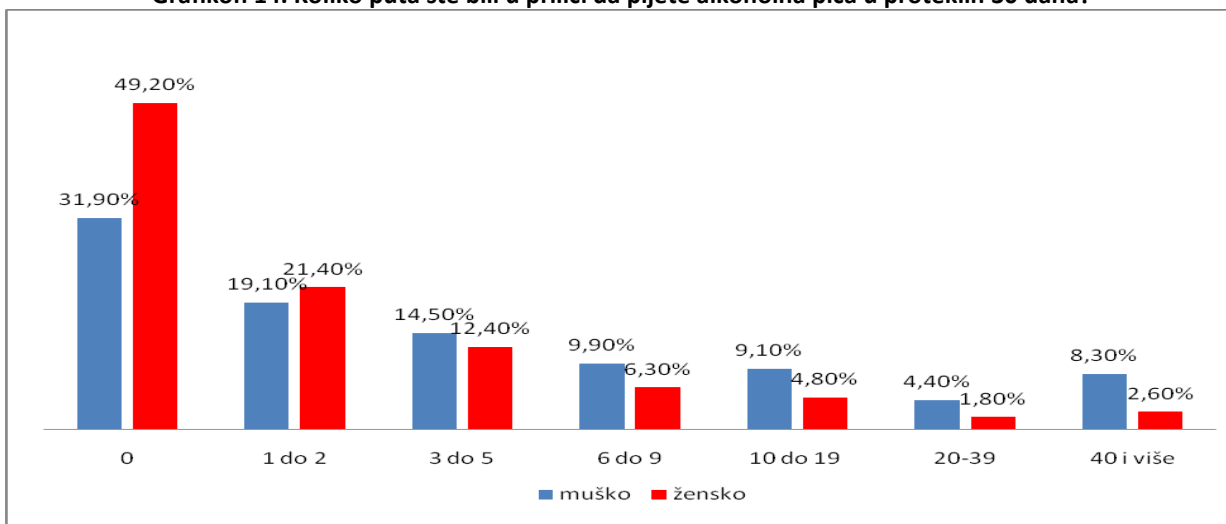
Dostupnost žestokih pića je nešto manja, nego što je slučaj sa vinom i pivom. Oko 17.5% dječaka i 15.9% djevojčica ističe da je za njih nemoguće da dođu do žestokih pića, dok nešto više dječaka (oko 36.7%) u odnosu na djevojčice (31.9%) ističu da vrlo lako mogu doći do žestokih pića (Grafikon 13).

Grafikon 13. Koliko bi ti, po tvom mišljenju, bilo teško da dođeš do žestokog pića, ako želiš?

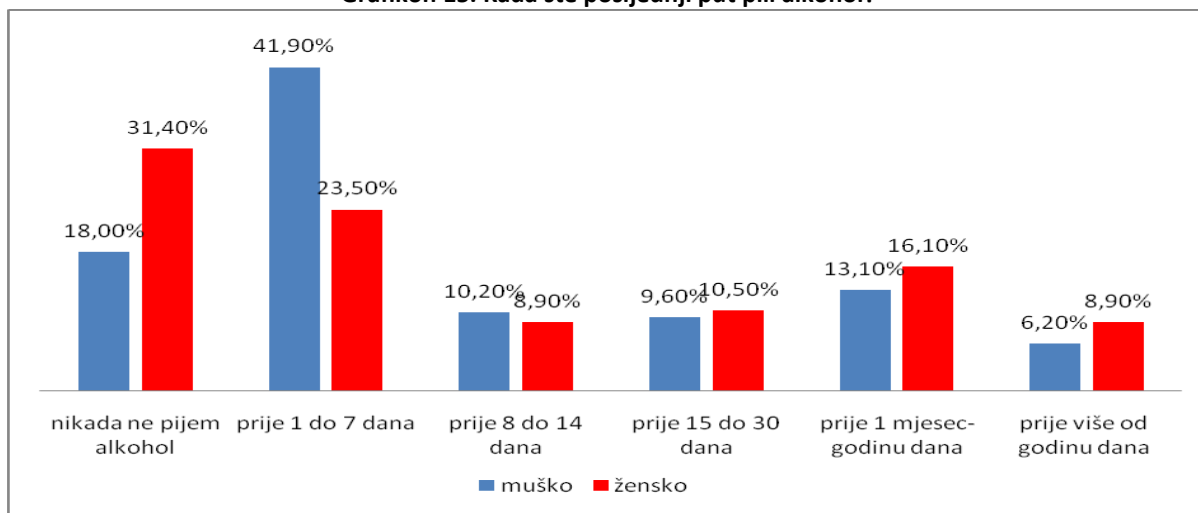
Veliki broj djece, tačnije, nešto više dječaka za razliku od djevojčica konzumira alkohol u proteklih tridesetak dana. Indikativno je da oko 9.9% dječaka i 6.3% djevojčica konzumira alkohol 6 do 9 puta tokom proteklih trideset dana, dok 8.3% dječaka navodi da je konzumiralo alkohol 40 i više puta (Grafikon 14).

Grafikon 14. Koliko puta ste bili u prilici da pijete alkoholna pića u proteklih 30 dana?

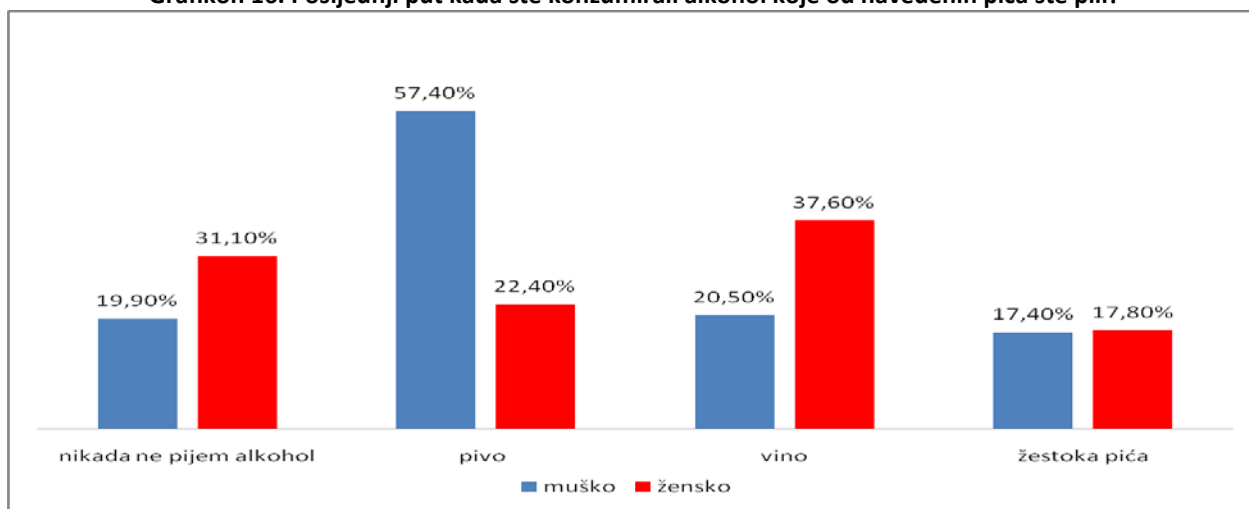
Vremenski raspon posljednjeg konzumiranja alkohola je vrlo šarolik, ali evidentno je da je najveći broj ispitanika konzumirao alkohol prije jednog do sedam dana. Dobijeni rezultati ne iznenađuju, ako uzmemo u obzir da je okupljenost mladih srednjoškolaca vrlo česta, i da se vikendom socijalizacija mladih, neizostavno, odvija uz alkohol (Grafikon 15).

Grafikon 15. Kada ste posljednji put pili alkohol?

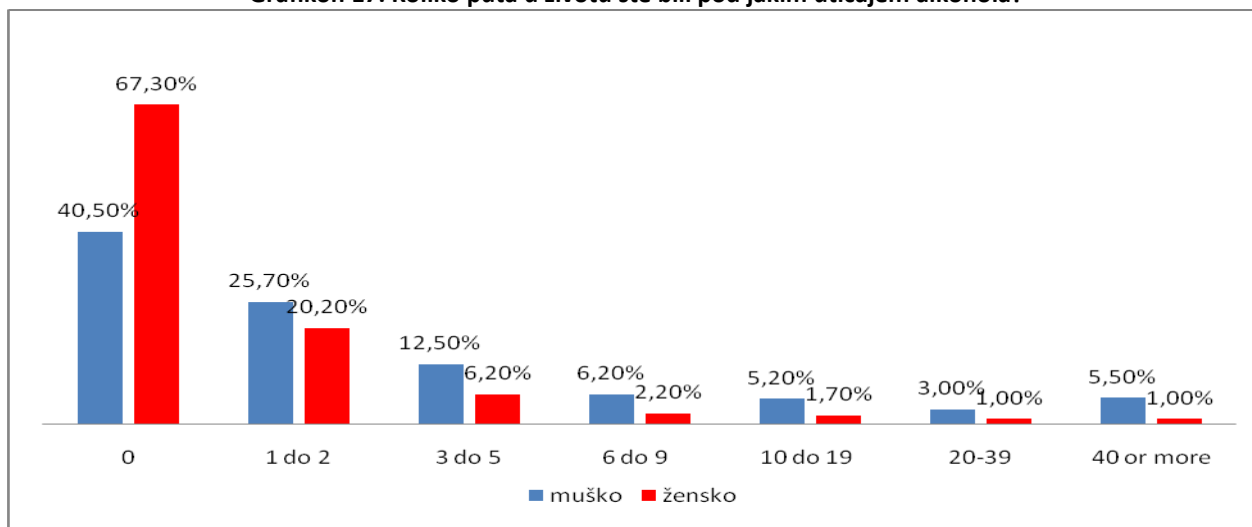
Najveći broj dječaka, 57.4% je posljednji put konzumiralo pivo, dok je nešto više djevojčica, njih 37.6% konzumiralo vino. Dobijeni rezultati su očekivani, uključujući i značajno konzumiranje žestokih alkoholnih pića od strane dječaka i djevojčica u oko 17% slučajeva (Grafikon 16).

Grafikon 16. Posljednji put kada ste konzumirali alkohol koje od navedenih pića ste pili?

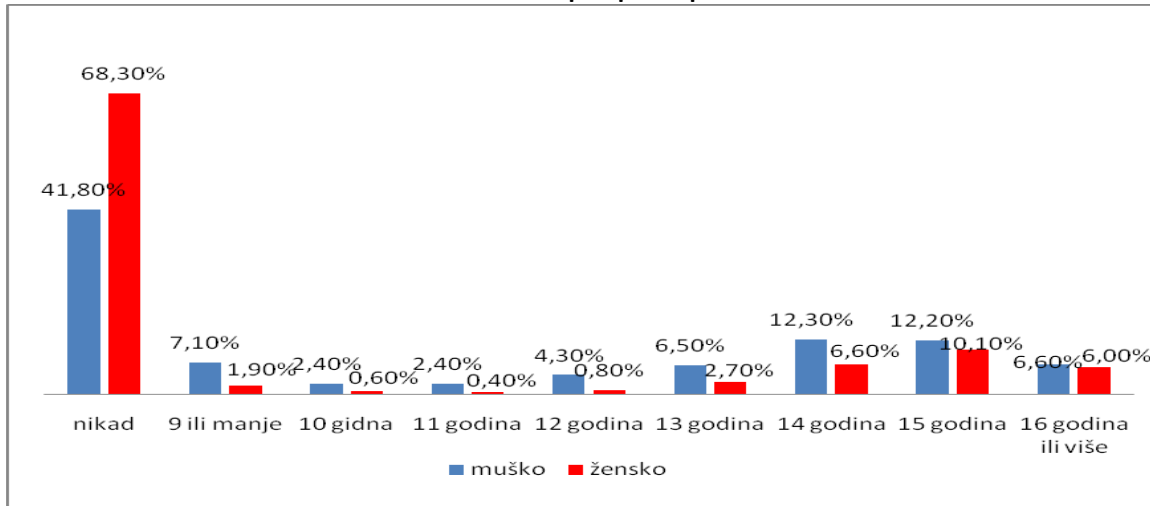
Oko 25.7% dječaka i 20.2% djevojčica je bar jednom ili dva puta u životu bilo pod jakim uticajem alkohola, tako da su se teturali, zamuckivali pri govoru i sl. Broj ispitanika sa izraženim brojem pijanstava opada, ali je kod dječaka taj broj konstantno veći, nego kod djevojčica. Indikativno je i da 5.5% dječaka navodi da je bilo pijano 40 i više puta u životu (Grafikon 17).

Grafikon 17. Koliko puta u životu ste bili pod jakim uticajem alkohola?

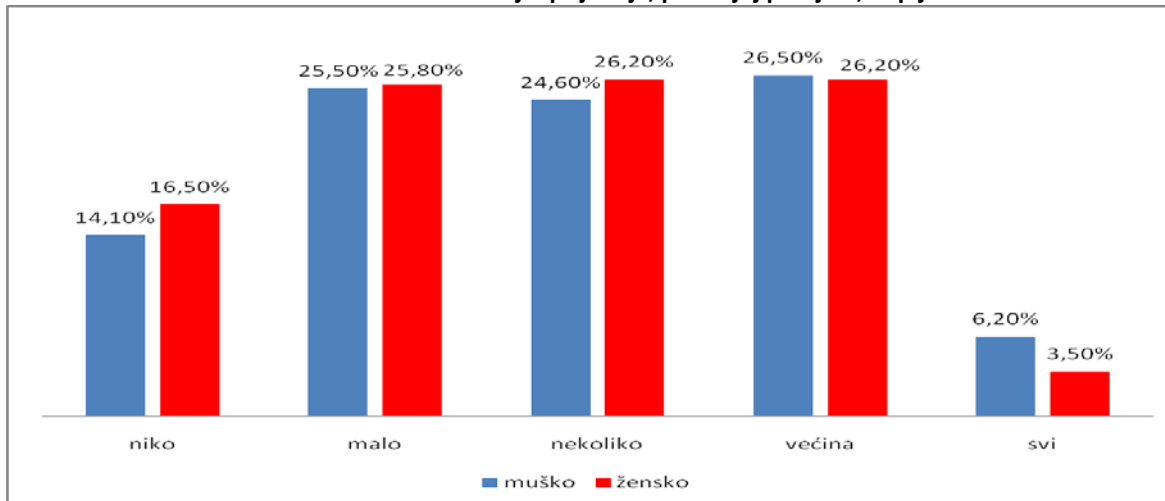
Najveći broj djevojčica (68.3%) ističe da se nisu nikada napile, za razliku od dječaka koji su se napili bar jednom u životu u oko 60% slučajeva. Sa starošću raste broj ispitanika koji su se napili, i to prevashodno dječaka. Indikativno je, da je oko 7.1% dječaka navelo da se prvi put napilo sa devet ili manje godina. Navedeni trend dječaka da počnu rano sa eksperimentisanjima je evidentan i očekivano prisutan i na prethodnim pitanjima (Grafikon 18).

Grafikon 18. Kada ste se prvi put napili od alkohola?

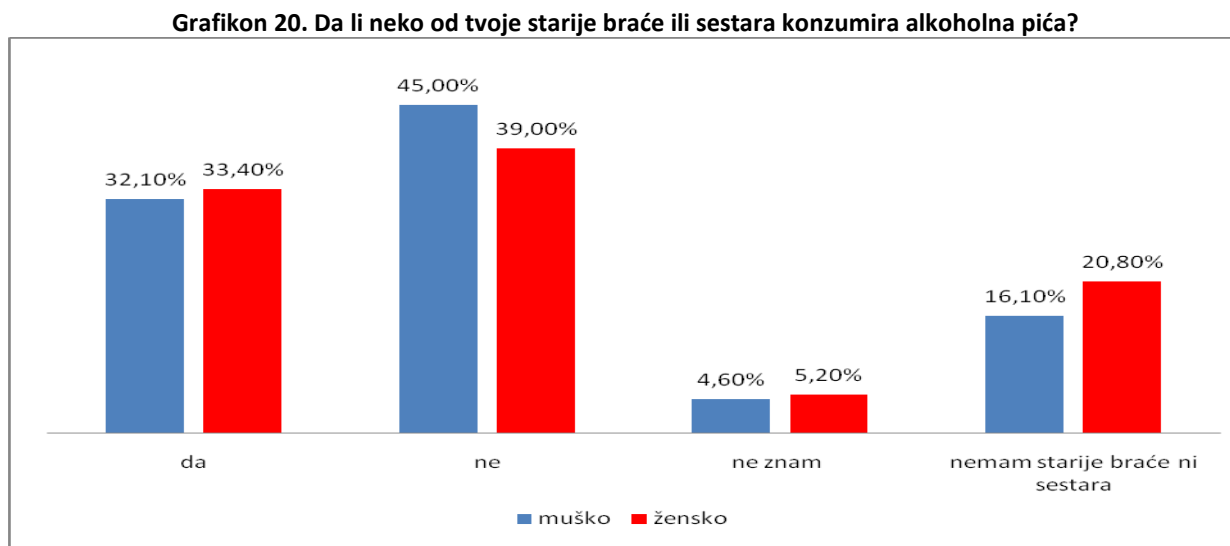

Zastupljenost konzumiranja alkohola među vršnjacima je vidna i očekivana u oblasti pjenja alkoholnih pića. Vidno je da u najvećem broju slučajeva, uglavnom podjednako, ispitanici ističu da njihovi prijatelji piju alkoholna pića u manjoj, ili većoj mjeri. Samo u 14.1% slučajeva za dječake i 16.5% slučajeva djevojčice ističu da niko od njihovih prijatelja ne konzumira alkohol (Grafikon 19).

Grafikon. 19 Koliko se tvojih prijatelja, po tvojoj procjeni, napije?

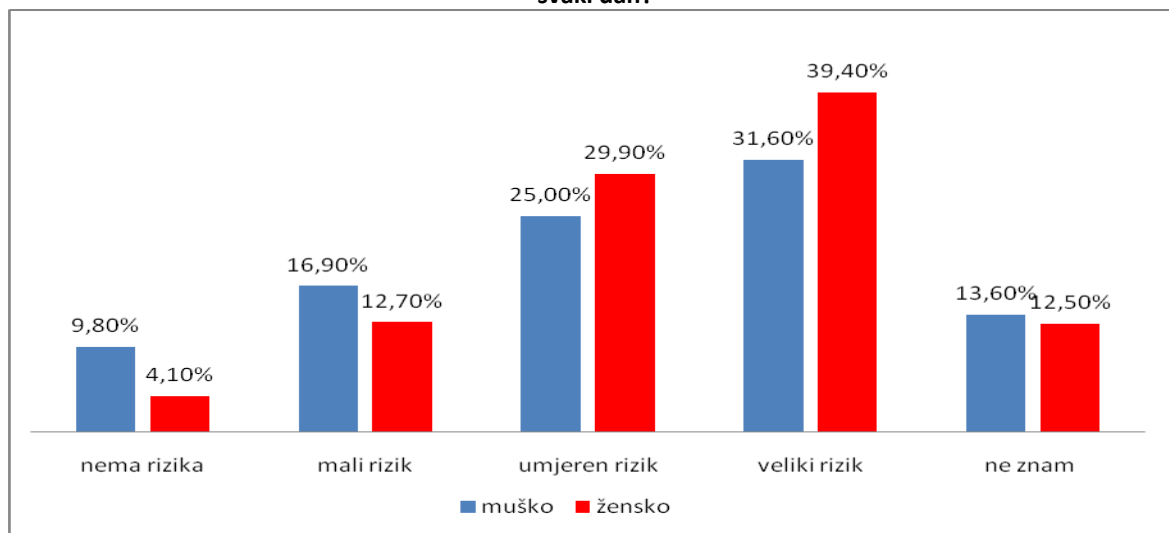

Evidentno je da trećina ispitanika ističe da njihova starija braća ili sestre konzumiraju alkohol, dječaci pak, neznatno više negiraju konzumiranje istih od strane braće i sestara (Grafikon 20).

Procjena rizika je nešto realističnija u pogledu konzumiranja alkoholnih pića na dnevnoj bazi. Oko 31.6% dječaka i nešto više djevojčica (39.4%) je svjesno da je rizik konzumiranja alkohola vrlo veliki (Grafikon 21).

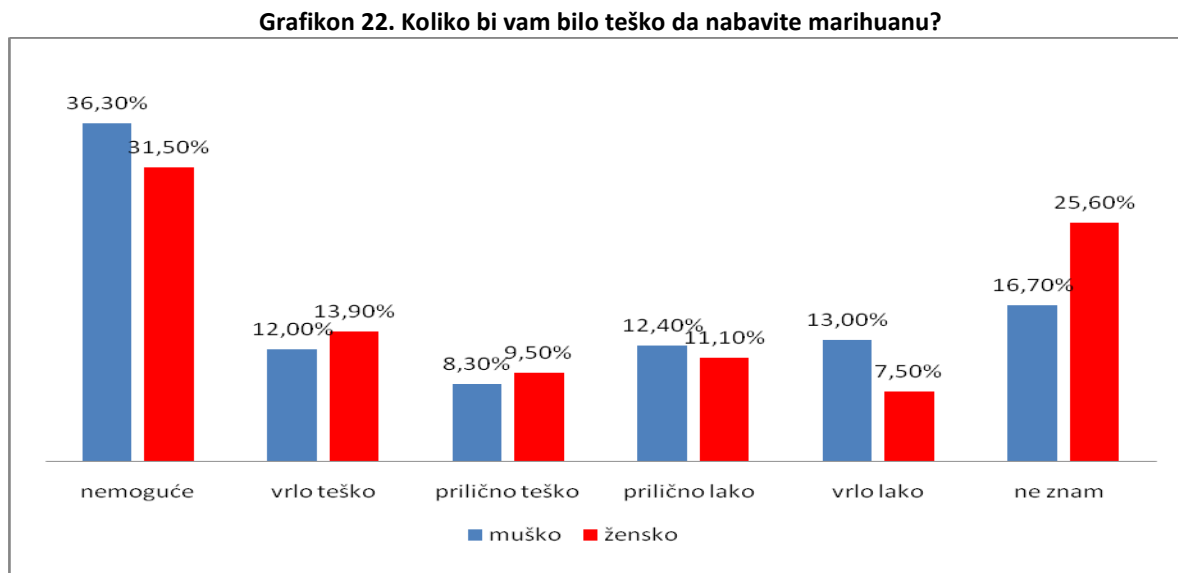
Grafikon 21. Koliki je, po tvom mišljenju, rizik da ljudi naštetite sebi ukoliko piju pet ili više pića svaki dan?

4.4. Droge

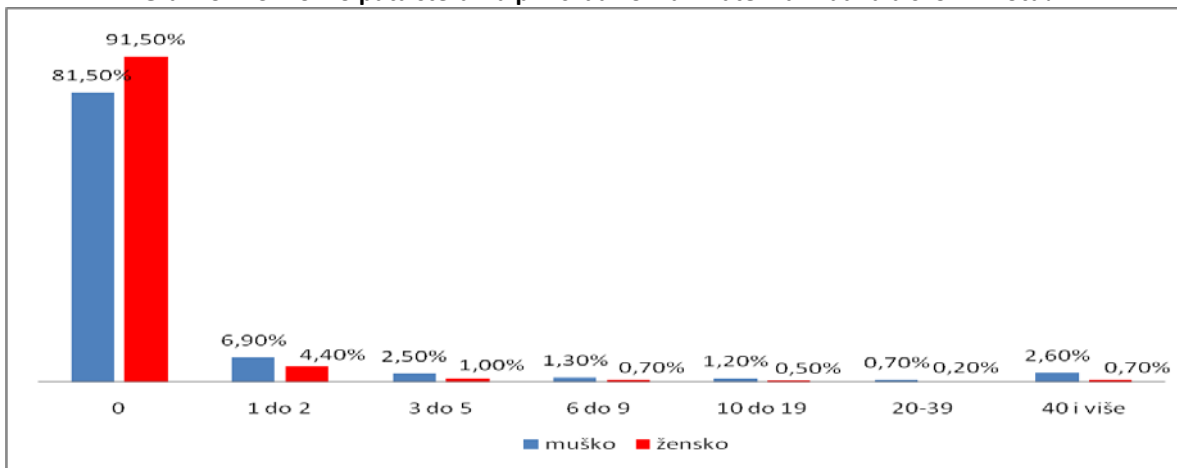
Konsumiranje psihoaktivnih supstanci, kao što su različite vrste droga, dovodi do značajnih rizika po dalji razvoj bolesti ovisnosti, kao i do transmisije različitih zaraznih oboljenja, prevashodno HIV-a. Konsumiranje droge je vrlo rasprostranjeno među mladim ljudima, koji u periodu adolescentnog bunta prolaze kroz faze eksperimentisanja i isprobavanja psihoaktivnih susptanci u cilju proživljavanja užitka ili izbjegavanja problema. Ovo potencijalno opasno eksperimentisanje često predstavlja polaznu osnovu za razvoj bolesti ovisnosti koje se manifestuju u vidu tjelesne i psihičke ovisnosti. Procjenjeno je da je u periodu 1998. i 2000. godine oko 2.5% opšte populacije i 3.2% djece starosti 15 i više godina konzumiralo kanabis bar jednom godišnje. U mnogim razvijenim zemljama, kao što je Kanada, USA i zapadno evropske zemlje oko 2% mladih je izjavilo da su koristili heroin, a 5% je izjavilo da su pušili kokain (UNDDCCP, 2002).

Dostupnost marihuane među srednjoškolcima u Republici Srpskoj je prilično izražena, oko 12.4% dječaka i 11.1% djevojčica je izjavilo da bi im bilo prilično lako da nabave marihuanu, dok je 13% dječaka i 7.5% djevojčica izjavilo da bi vrlo lako mogli ga nabave marihuanu. Navedeni trend porasta dostupnosti je nešto zastupljeniji kod dječaka. Značajan broj djece procjenjuje da im nije moguća dostupnost marihuane (31.5% slučajeva djevojčice i 36,3% dječaci) (Grafikon 22).

Prilike u kojima su mogli konzumirati kanabis nisu toliko česte, ali je bar u jednoj ili dvije prilike da konzumiraju kanabis bilo 6.9% dječaka i nešto manje djevojčica (4.4%) (Grafikon 23).

Grafikon 23. Koliko puta ste bili u prilici da konzumirate marihuanu u svom životu?

Oko 7% dječaka i 2.6% djevojčica je konzumiralo marihuanu, bar jednom u životu. Najvećim dijelom dječaci ističu da su konzumirali marihuanu sa 15 godina, dok su u nešto manjem, ali izraženom broju to isto učinili dječaci starosti 9 godina i manje. Trend konzumiranja marihuane je nešto manji kod djevojčica i zastupljeniji je među starijim ispitanicama (Tabela 2).

Tabela 2
Sa koliko godina si prvi put probao/la marihuanu?

	nikada	9 ili manje godina	10 godina	11 godina	12 godina	13 godina	14 godina	15 godina	16 ili više godina
muško	91,80%	0,70%	0,40%	0,20%	0,20%	0,60%	1,30%	2,30%	1,30%
žensko	97,30%	0,20%	0,10%	0,00%	0,10%	0,30%	0,50%	1,00%	0,40%

Oko 3% dječaka i oko 1% djevojčica je izjavilo da je konzumiralo amfetamin, konzumiranje je, slično kao i sa kanabisom, zastupljenije sa uzrastom djece. Primjetno je da je uzrast od 15 godina najaktuelniji po pitanju eksperimentisanja ovim supstancama (Tabela 3).

Tabela 3
Sa koliko godina si prvi put probao/la amfetamin?

	nikada	9 ili manje godina	10 godina	11 godina	12 godina	13 godina	14 godina	15 godina	16 ili više godina
muško	96,40%	0,40%	0,10%	0,10%	0,30%	0,20%	0,50%	0,90%	0,60%
žensko	98,90%	0,10%	0,00%	0,00%	0,10%	0,00%	0,10%	0,40%	0,00%

Sedativi, tj. sredstva za smirenje su nešto zastupljenija među djecom, koja ih najčešće kombinuju sa alkoholom. Upotreba sedativa je zasupljenija kod djevojčica, nego kod dječaka. Upotreba navedene supstance, kao i kod prethodnih, je evidentna u starijim uzrastima (oko 15- 16 godina) (Tabela 4).

Tabela 4
Sa koliko godina si prvi put probao/la sedative?

	nikada	9 ili manje godina	10 godina	11 godina	12 godina	13 godina	14 godina	15 godina
muško	95,70%	0,50%	0,20%	0,10%	0,40%	0,40%	0,40%	0,80%
žensko	93,30%	0,40%	0,10%	0,10%	0,20%	0,50%	1,60%	2,30%

Upotreba ekstazija se kreće oko 3% sa većom zastupljenošću konzumiranja istih u grupi ispitanih dječaka. Ekstazi ispitanici nešto manje konzumiraju za razliku od sedativa koji su im dostupniji. Slični odgovori su prisutni i u pitanjima koji su vezani za inhalante, dječaci neznatno više navode da su ih konzumirali od djevojčica, a oko 2.5% ispitanika ističe da su konzumirali navedeno opojno sredstvo (Tabela 5 i Tabela 6).

Tabela 5
Sa koliko godina si prvi put probao/la ekstazi?

	nikada	9 ili manje godina	10 godina	11 godina	12 godina	13 godina	14 godina	15 godina	16 ili više godina
muško	95,90%	0,30%	0,20%	0,10%	0,20%	0,30%	0,40%	0,60%	0,50%
žensko	98,00%	0,00%	0,10%	0,00%	0,10%	0,00%	0,20%	0,20%	0,00%

Tabela 6
Sa koliko godina si prvi put probao/la inhalante?

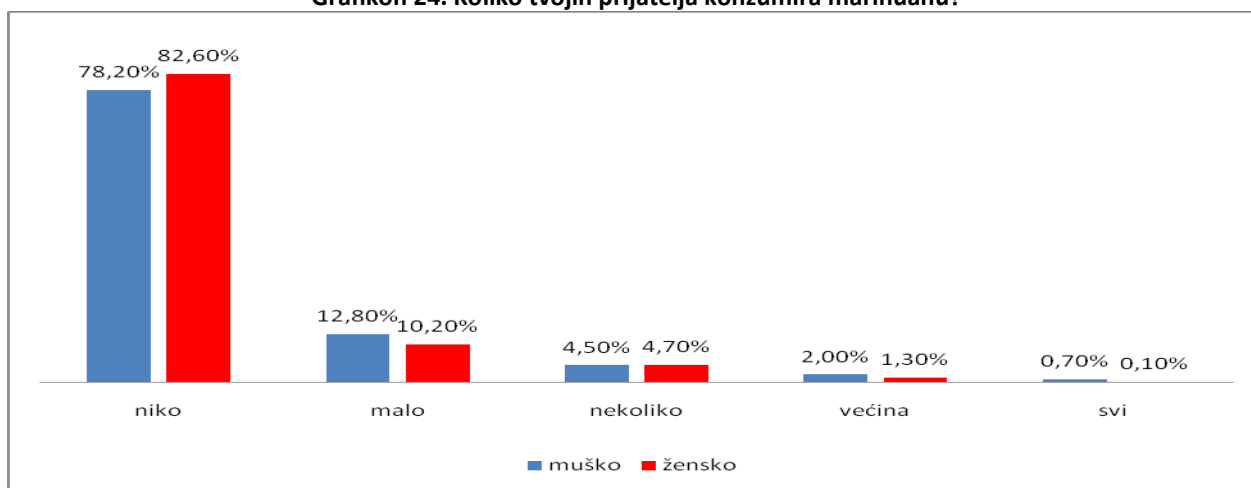
	nikada	9 ili manje godina	10 godina	11 godina	12 godina	13 godina	14 godina	15 godina	16 ili više godina
muško	95,90%	0,60%	0,10%	0,20%	0,40%	0,40%	0,60%	0,50%	0,40%
žensko	97,40%	0,20%	0,00%	0,10%	0,20%	0,30%	0,60%	0,20%	0,10%

Iako je procentualna zastupljenost konzumiranja/ probavanja različitih psihoaktivnih supstanci mala u okviru različitih starosnih kategorija, navedeni podaci nam daju opšti uvid u uzrastni period kada su mladi naskloniji eksperimentisanju sa različitim psihoaktivnim supstancama tj. kada su najizloženiji potencijalnoj zloupotrebi opojnih sredstava. Dosljedno se među svim vidovima psihoaktivnih supstanci ističe uzrast 14 do 15 godina, kada mladi najčešće eksperimentišu sa opojnim sredstvima, ali je primjetno da su dječaci skloni upotrebi psihoaktivnih supstanci u uzrastu od 9 godina ili manje.

Uticaj vršnjačke grupe je iznimno značajan upravo u periodu srednje adolescencije, kada vršnjačka subkultura preuzima primarni značaj u procesu socijalizacije mladih ljudi i oblikuje kako poželjne, tako i nepoželjne forme ponašanja. S obzirom na navedene aspekte razvoja u narednom dijelu poglavlja predočićemo rezultate koji se odnose na uticaj vršnjaka, braće i sestara na upotrebu psihoaktivnih supstanci kao i samoprocjenu štetnosti upotrebe istih od strane ispitane srednjoškolske populacije.

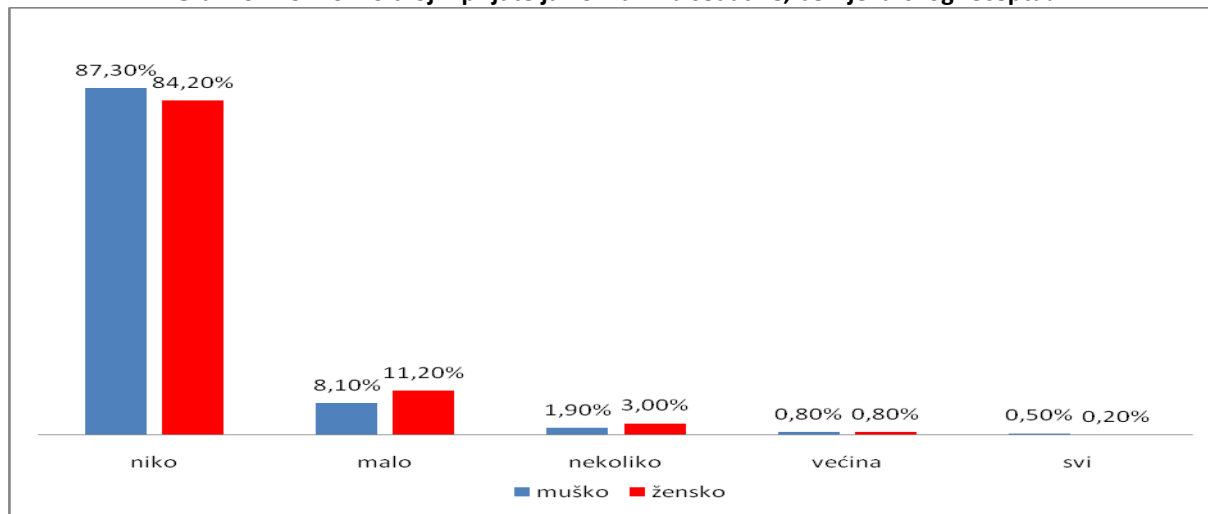
Procjena upotrebe marihuane od strane prijatelja je izražena kod 21,8% dječaka i 17,4% djevojčica. Tačnije, najveći broj ispitanika navodi da „malo prijatelja“ konzumira marihuanu i to 12.8% dječaka i 10.2% djevojčica, u okviru kategorije „nekoliko prijatelja konzumira marihuanu“ 4,5% dječaka i 4,7% djevojčica, a što sveukupno predstavlja značajan procenat procjenjene, dominantne socijalne grupe, u okruženju ispitanika koja svojim konzumiranjem marihuane može potencijalno negativno da utiče na ponašanje mladih (Grafikon 24).

Grafikon 24. Koliko tvojih prijatelja konzumira marihuanu?

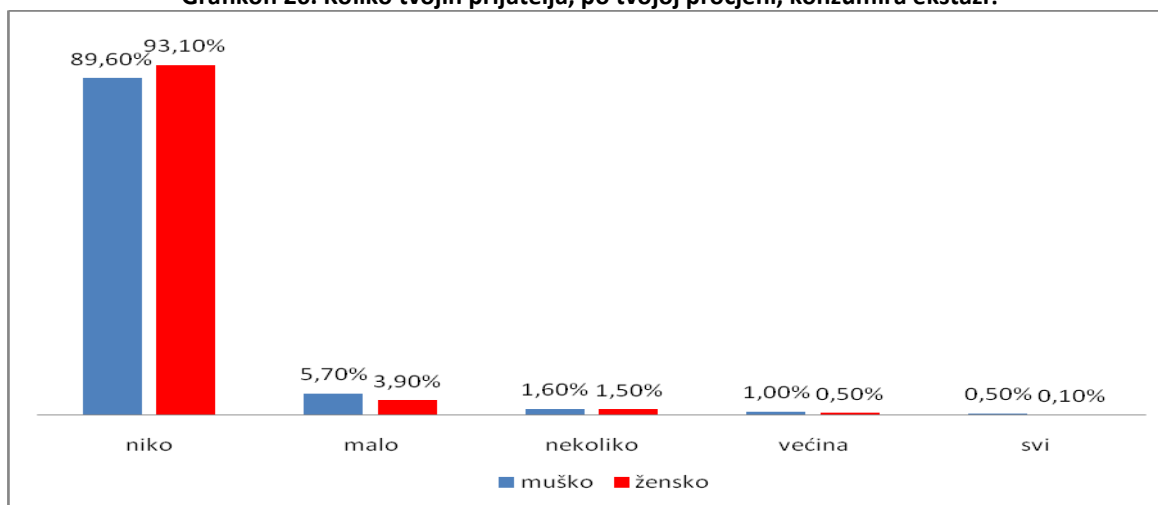
Procjena konzumiranja sedativa od strane vršnjaka bez ljeakarskog recepta je prisutna kod 12,7% dječaka i 15,8% djevojčica. Djevojčice u nešto većem broju (11.2%) od dječaka (8.10%) ističu da „malo njihovih prijatelja“ konzumira sedative. Navedeno je usklađeno sa izjavama djevojčica u nešto većem broju, da konzumiraju sedative, za razliku od dječaka (Grafikon 25).

Grafikon 25. Koliko tvojih prijatelja konzumira sedative, bez ljekarskog recepta?

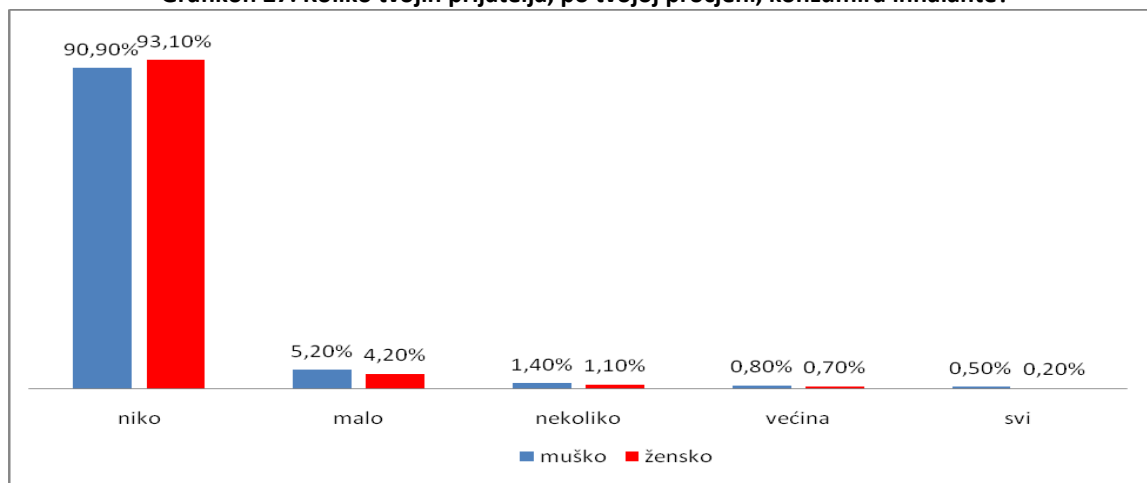
Procjena konzumacije ekstazija i inhalanata u društvu je mala u poređenju sa drugim opojnim supstancama a značajno je više izražena kod dječaka u odnosu na djevojčice. Približno 6% dječaka procjenjuje da „malo“ njihovih vršnjaka konzumiraju estazi , dok je navedena procjena manja kod djevojčica i kreće se oko 4%. (Grafikon 26).

Grafikon 26. Koliko tvojih prijatelja, po tvojoj procjeni, konzumira ekstazi?

Kao što je prethodno navedeno, procjena upotrebe inhalanata kod prijatelja ispitanika je, takođe, niska i slična procjenama evidentiranim za konzumiranje ekstazija. Tačnije, 5.20% dječaka procjenju da „malo“ njihovih prijatelja konzumira inhalante, dok je navedeni procenat manji kod djevojčica i kreće se oko 4% (Grafikon 27).

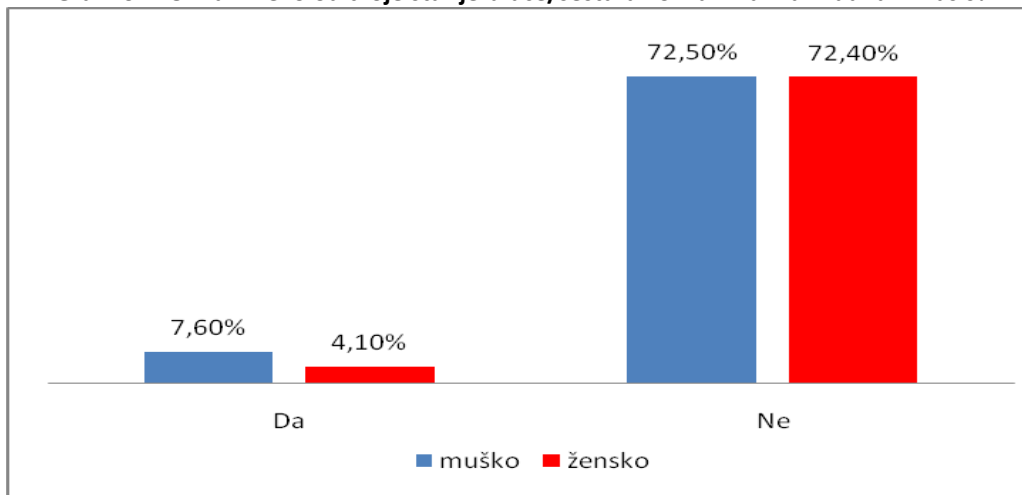
Grafikon 27. Koliko tvojih prijatelja, po tvojoj procjeni, konzumira inhalante?

Pored iznimnog uticaja vršnjačke grupe, ne možemo zanemariti uticaj koji braće i/ ili sestare imaju u pogledu eventualnog usvajanje i razvijanje navika upotrebe droga, duvana i alkohola. U zavisnosti od uticaja ovih značajnih grupa, prvenstveno društva, sa kojim se mladi adolescent identifikuje, ovisi da li će doći u kontakt ili eventualno usvojiti neke od navika. Zato je procjena konzumiranja istih u odnosu na vršnjačke grupe ali i braću/ sestre, kao bitnog porodičnog agensa, iznimno značajna.

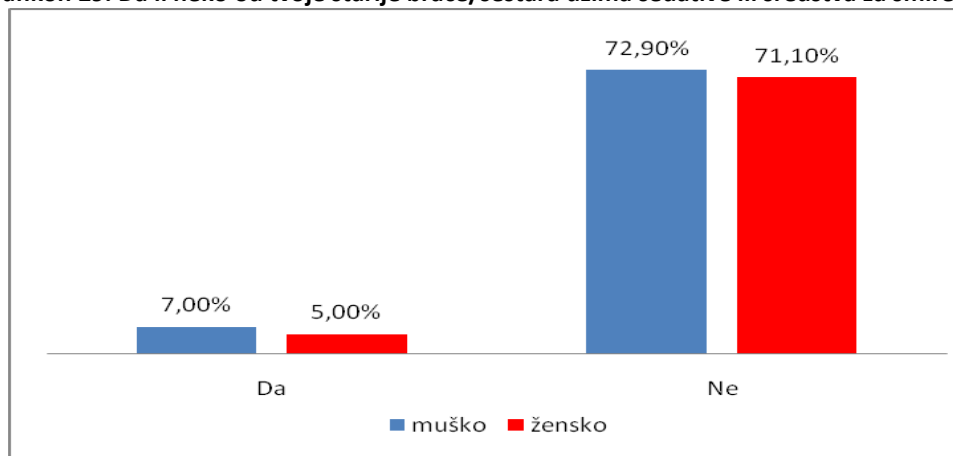
Dječaci znatno više od djevojčica navode upotrebu marihuane/hašiša od strane svoje braće/sestara, dok je kod djevojčica navedeni procenat manji i kreće se oko 4%.

Grafikon 28. Da li neko od tvoje starije braće/sestara konzumira marihuanu ili hašiš?

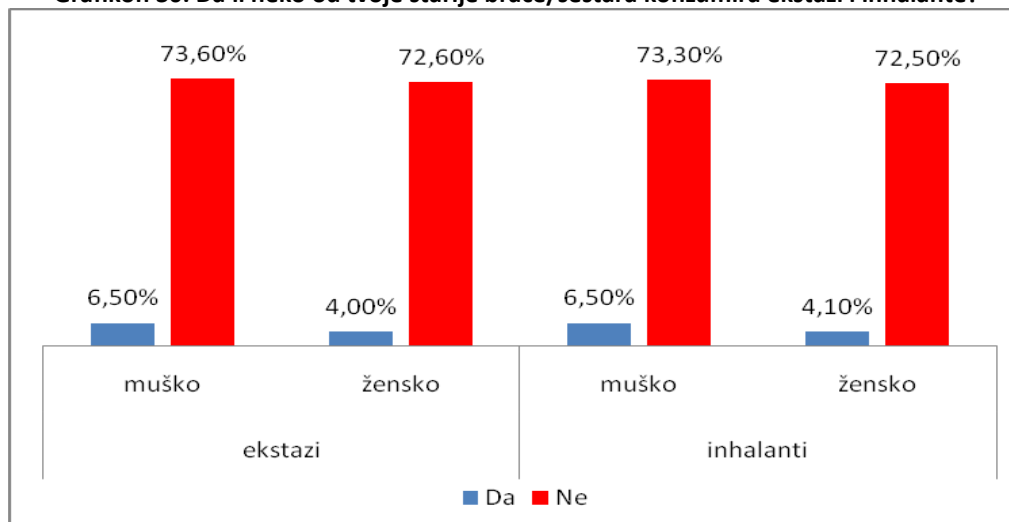
Slično kao i u procjeni konzumiranja marihuane, upotreba sredstava za smirenje je veća kod braće/sestara muških ispitanika (7%), dok je procjena djevojčica u pogledu konzumiranja sedativa od strane braće/sestara manja i javlja se kod 5% ispitanica.

Grafikon 29. Da li neko od tvoje starije braće/sestara uzima sedative ili sredstva za smirenje?

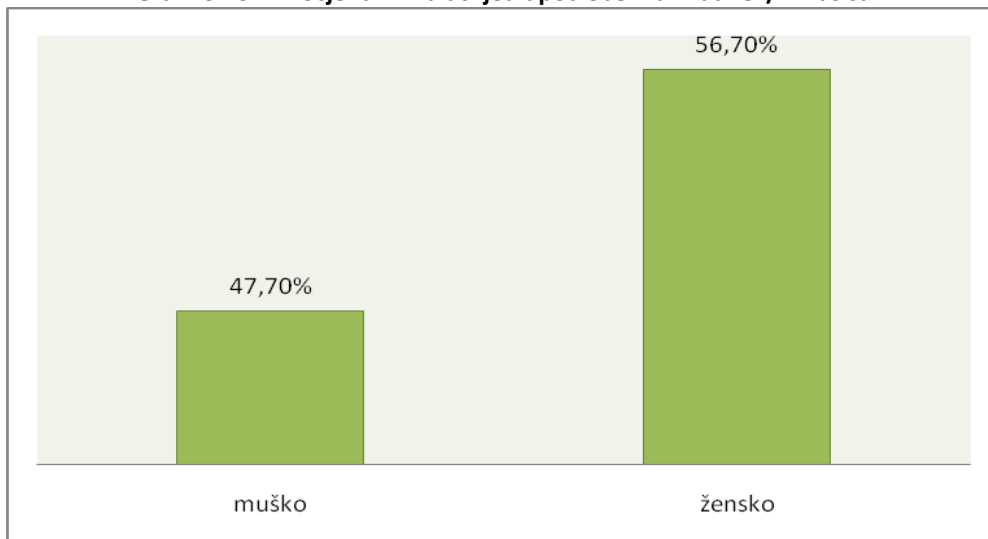
Upotreba ekstazija ili inhalanata je po procjeni ispitanika u nešto manjem broju zastupljena, više u procjeni dječaka dječaka (6.5%), nego kod djevojčica (4-4.1%). Ipak navedeni rezultati ističu da među određenom, manjom grupom djece postoje loši uzori koji potiču iz porodice.

Grafikon 30. Da li neko od tvoje starije braće/sestara konzumira ekstazi i inhalante?

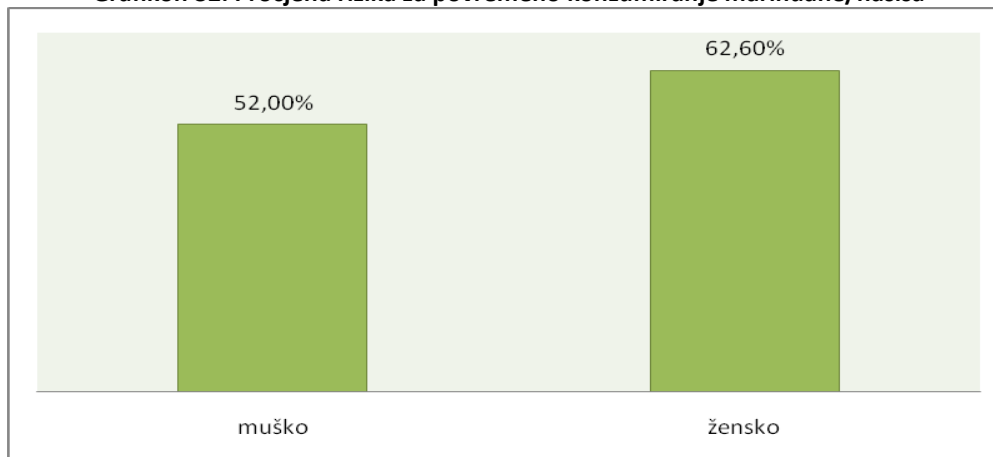
Znatno veći broj ispitanika ženskog pola smatra da je veliki rizik da će ljudi naštetiti sebi ukoliko konzumiraju marihuanu / hašiš tj. eksperimentišu sa navedenim supstancama jednom ili dva puta, i to u 56.7% slučajeva, dok je navedena procjena štetnosti manja kod dječaka i kreće se oko 48%.

Grafikon 31. Procjena rizika uslijed upotrebe marihuane i/ili hašiša

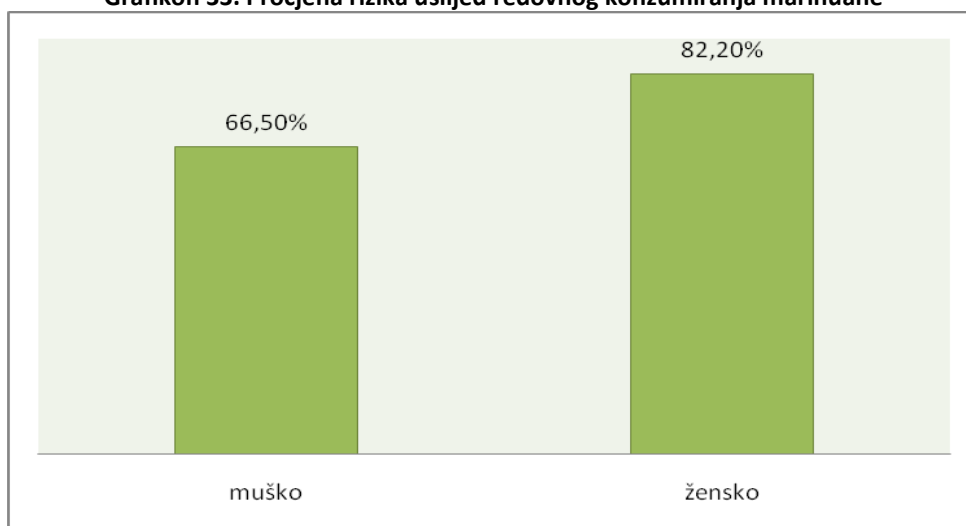
Nešto veći procenat i muških i ženskih ispitanika procjenjuje kao „veliki rizik“ po fizičko ili psihičko zdravlje povremeno konzumiranje marihuane/hašiša, djevojčice u većem broju procjenju štetnost povremenog konzumiranja marihuane/hašiša u 62.6% slučajeva, dok je kod dječaka navedena procjena „velikog rizika“ manja i kreće se oko 52%.

Grafikon 32. Procjena rizika za povremeno konzumiranje marihuane/hašiša

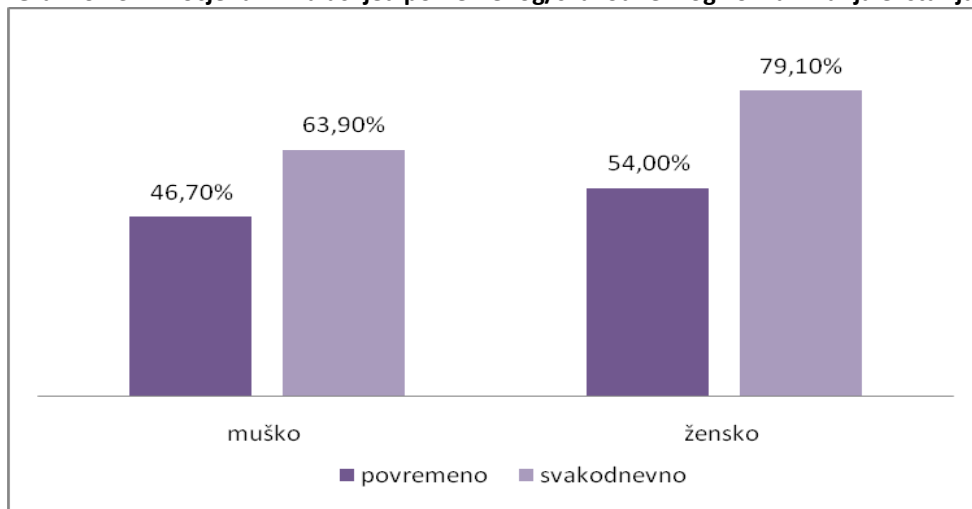
S obzirom na navedeni redoslijed učestalosti konzumiranja marihuane (eksperimentisanje, povremena upotreba do redovnog konzumiranja) možemo uočiti da gradacijski procjena velikog rizika da se našteti zdravlju sve veća u procjeni ispitanika, tj. najviše ispitanika, u poređenju sa ostala dva pitanja, navodi da postoji veliki rizik da se našteti psihičkom, fizičkom zdravlju ukoliko se svakodnevno konzumira marihuana /hašiš. Navedena procjena rizika je, naravno, znatno veća kod djevojčica (82.2%) nego kod dječaka (66.5%).

Grafikon 33. Procjena rizika uslijed redovnog konzumiranja marihuane

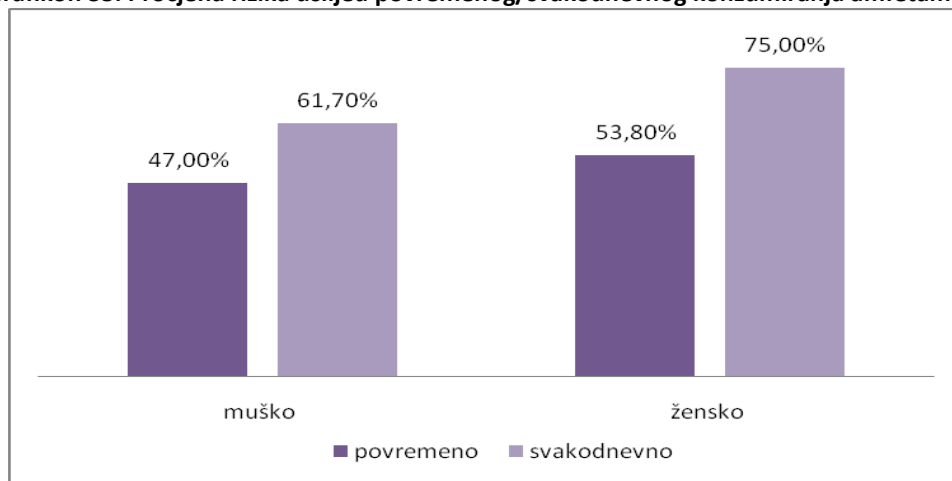
Procjena štetnosti povremenog i svakodnevnog konzumiranja ekstazija sa stanovišta „velikog „ rizika se i kod dječaka i kod djevojčica kreće u rasponu od 40% do 80%. Procjena štetnosti upotrebe ekstazija varira u zavisnosti od učestalosti upotrebe, te je veća ukoliko je češće konzumiranje i obratno, a čime se zanemaruje štetnost sporadičnog eksperimentisanja sa navedenim psihoaktivnim supstancama (Grafikon 34).

Grafikon 34. Procjena rizika uslijed povremenog/svakodnevnog konzumiranja ekstazija

Procjena upotrebe amfetamina se, slično kao i u procjeni štetnosti konzumiranja ekstazija, kreće u rasponu od 40% do 80%, najveći broj djevojčica procjenjuje povremenu (53.8%) i svakodnevnu upotrebu (75%) amfetamina velikim rizikom po zdravlje, u odnosu na dječake kod kojih je navedena procjena rizika manja u oba slučaja (Grafikon 35).

Grafikon 35. Procjena rizika uslijed povremenog/svakodnevnog konzumiranja amfetamina

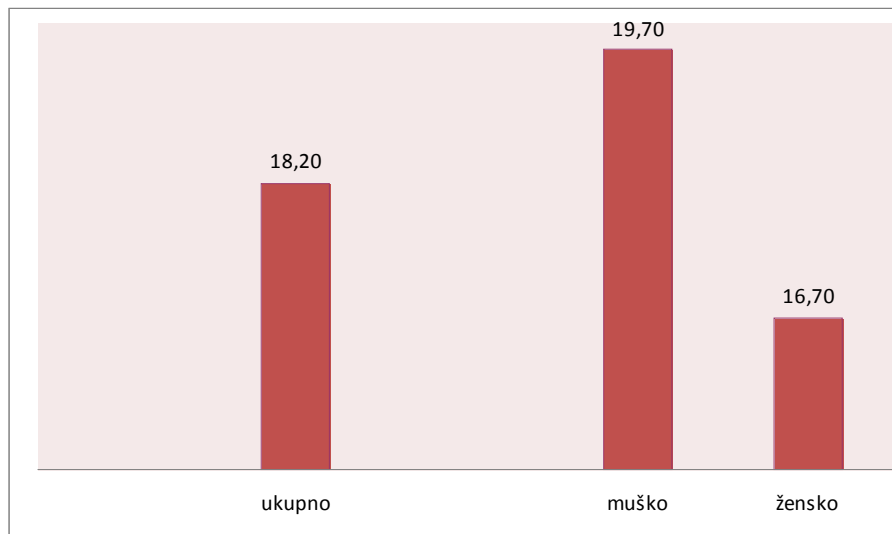
Procjena štetnosti upotrebe različitih opojnih supstanci ocjenjena od strane ispitanih srednjoškolaca je značajno veća u polju nepostojanja rizika ili izraženog vrlo malog stepena rizika kod probanja jednom ili dva puta marihuane ili hašiša i u nešto manjem obimu ekstazija. Procjena od strane dječaka o nepostojanju rizika je veća od navedene procjene djevojčica. Zabrinjavajući je podatak da veliki broj djece navodi da ne zna koliko je konzumiranje pojedinih droga štetno, ovakva tendencija odgovora je prvenstveno primjetna na pitanja vezano za ekstazi i amfetamine.

4.5. Komparacija upotrebe psihoaktivnih supstanci

U cilju sticanja adekvatnog uvida u navike konzumiranja duvana, droge i alkohola u narednom dijelu teksta ćemo predstaviti izdvojene idniatore vezane za upotrebu navedenih psihoaktivnih supstanci u okviru ispitane populacije, kao i utvrđivanju statistički značajne razlike u konzumiranju istih kod djevojčica i dječaka.

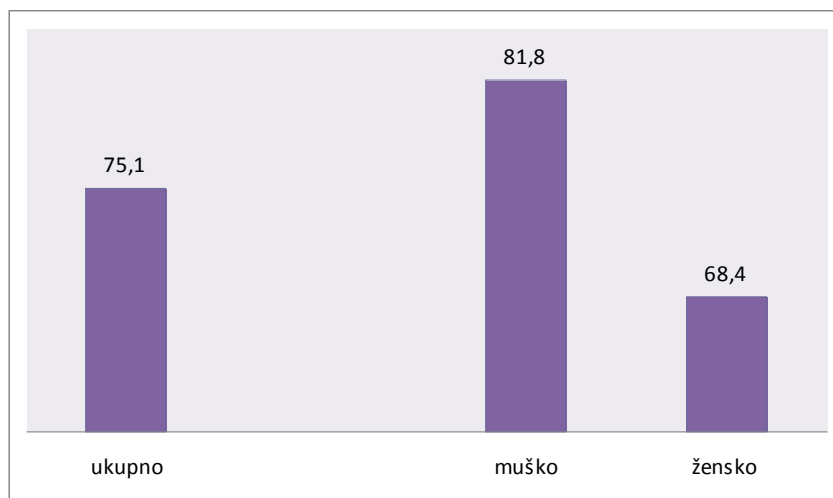
Približno 18.20% ispitane populacije konzumira duvan, od toga je statistički značajno više dječaka (19.70%) u odnosu na djevojčice (16.70) izjavilo da konzumira duvan ($p=0.009$) (Grafikon 36).

Grafikon 36. Prevalenca pušača u proteklih 30 dana

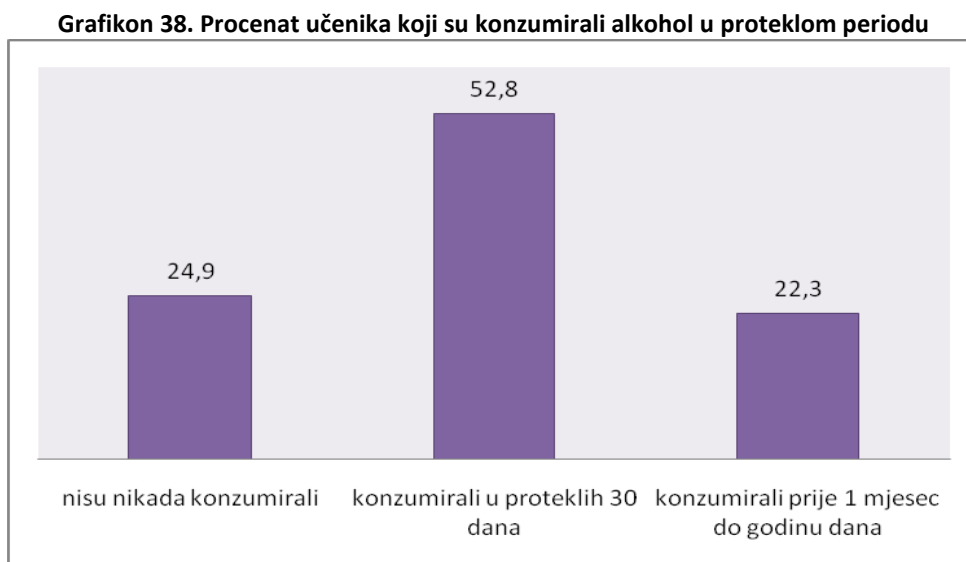

Oko 75,1% ispitanih srednoškolaca je konzumiralo alkoholna pića, od toga je 81,8% dječaka i 68,4% djevojčica. Navedena razlika u konzumaciji alkohola u grupi dječaka i djevojčica je velika i statistički značajna ($p=.000$) (Grafikon 37).

Grafikon 37. Procenat učenika koji su probali alkohol

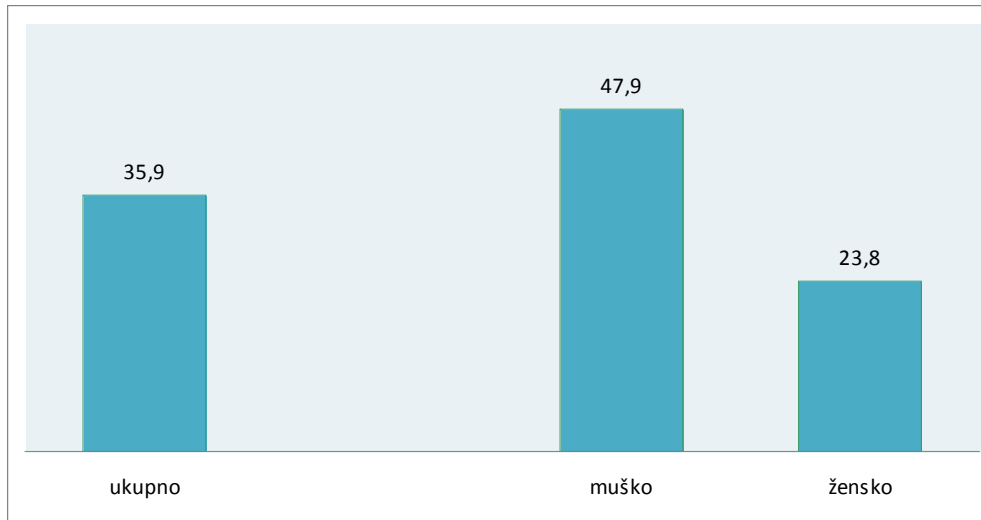

Ukoliko posmatramo vremenski period kada su ispitanici konzumirali alkohol možemo uočiti da 24.9% mladih nije nikada konzumiralo alkohol, dok je u proteklih 30 dana alkohol pilo 52.8% ispitanika. Oko 22% ispitanika je konzumiralo alkohol u rasponu od prije jednog mjeseca do godinu dana, i više (Grafikon 38).

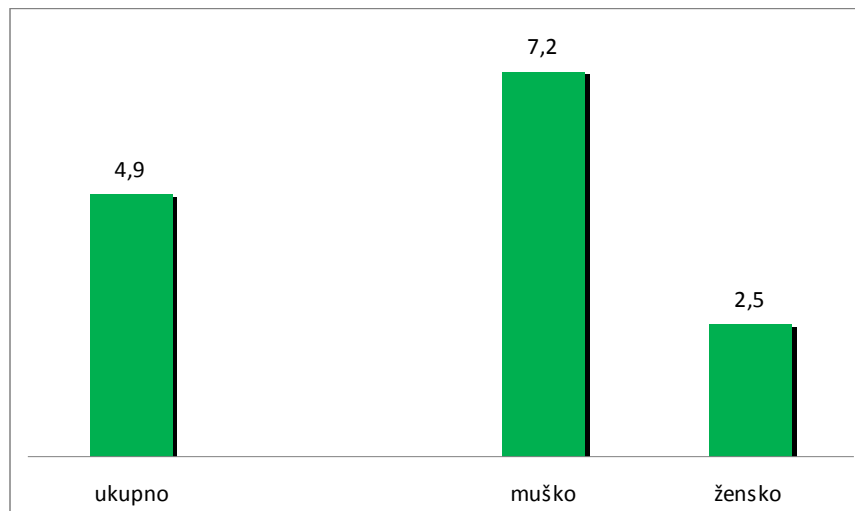
Veliki broj srednjoškolaca ističe da su prilikom konzumiranja alkohola pili pet ili više pića, njih 35,9%. Navedena tendencija pijenja većeg broja alkoholnih pića prilikom njegovog konzumiranja je statistički značajno veća kod dječaka (47,9%) nego kod djevojčica, koje u 23,8% slučajeva navode da su u pojedinim prilikama konzumirali veće količine alkohola ($p=0.000$) (Grafikon 39).

Grafikon 39. Procenat učenika koji konzumiraju veće količine alkohola

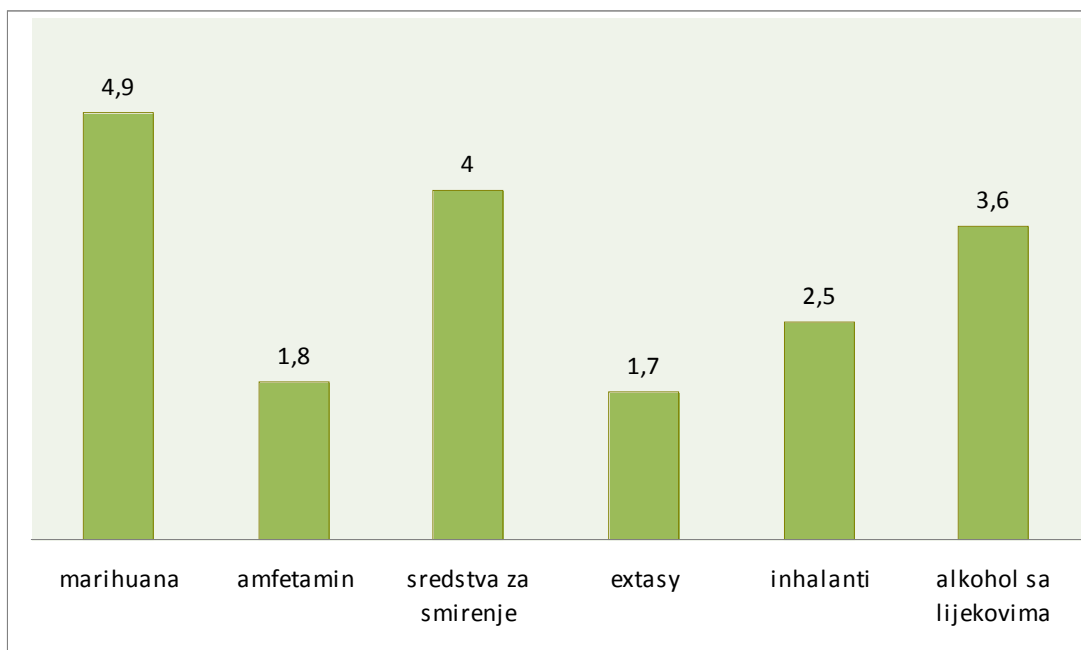
Oko 4,9% djece navodi da je konzumiralo marihuanu. Tendencija dječaka da konzumiraju psihoaktivne supstance je statistički značajno izražena i prilikom konzumiranja marihuane. Oko 7,2% dječaka navodi da je konzumiralo marihuanu, a djevojčica oko 2,5% ($p=0.000$) (Grafikon 40).

Grafikon 40. Procenat učenika koji su konzumirali marihuanu

Poredeći konzumiranje različitih psihoaktivnih supstanci među mladim srednjoškolcima, možemo da uočimo da je najviše mladih konzumiralo marihuanu (4.9%), dok je 4% konzumiralo sredstva za smirenje. Takođe, izražen je trend konzumiranja alkohola sa lijekovima i to u 3.6% slučajeva. Najmanje ispitanika je izjavilo da je konzumiralo ekstazi (1.7%) (Grafikon 41).

Grafikon 41. Procenat djece koja su konzumirala psihoaktivne supstance

Znatno veći broj dječaka konzumira marihuanu, za razliku od djevojčica. Nasuprot konzumiranja marihuane, koja je dominantnija kod dječaka, djevojčice statistički značajno više (5.3%) konzumiraju sredstva za smirenje u odnosu na dječake (2.8%). Statistički značajno više dječaka navodi da su konzumirali i ostale psihoaktivne supstance (amfetamin, ekstazi, inhalanti) u odnosu na djevojčice. Konzumiranje alkohola sa lijekovima je nešto više zastupljena kod dječaka, ali bez prisutne statističke značajnosti, što ukazuje na podjednaku tendenciju dječaka i djevojčica da kombinuju lijekove sa alkoholnim pićima (Grafikon 42).

Grafikon 42. Procenat dječaka i djevojčica koji su konzumirali psihoaktivne supstance

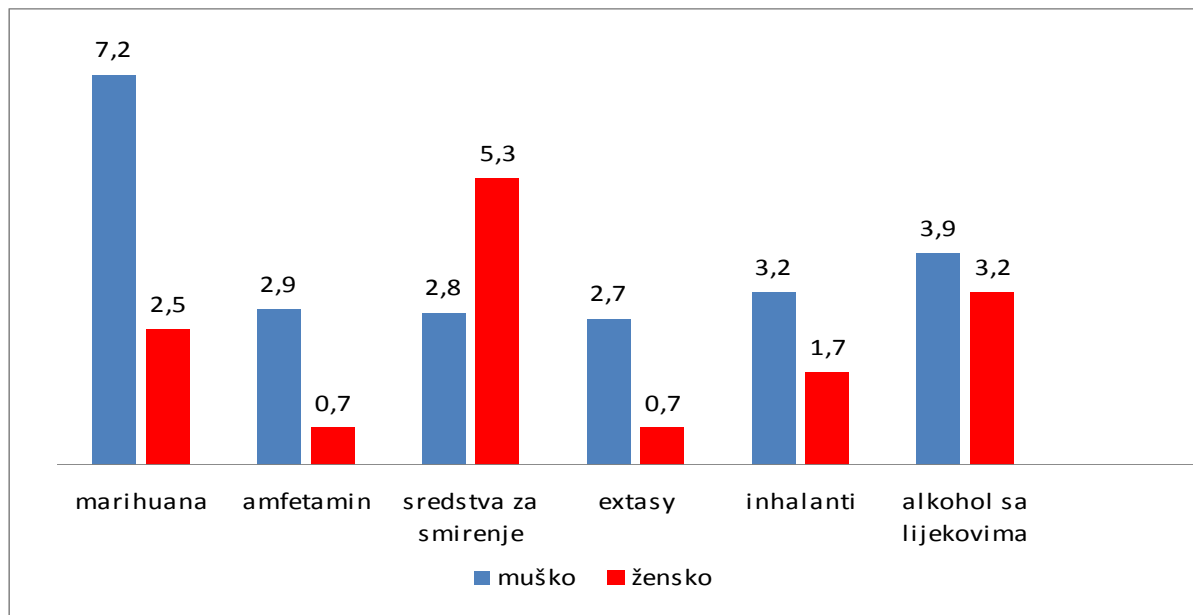

Tabela 7

Korelacije između različitih vidova konzumiranja psihoaktivnih supstanci

	Konzumiranje cigareta u proteklih 30 dana	Napijanje u proteklih 30 dana	Konzumiranje amfetamina	Konzumiranje sedativa	Konzumiranje ekstazija	Konzumiranje inhalanata	Konzumiranje alkohola sa lijekovima
Konzumiranje cigareta u proteklih 30 dana	-	0,357**	0,176**	0,136**	0,189**	0,157**	0,236**
Napijanje u proteklih 30 dana	-	-	0,202**	0,091**	0,230**	0,167**	0,227**
Konzumiranje amfetamina	-	-	-	0,221**	0,536**	0,384**	0,280**
Konzumiranje sedativa	-	-	-	-	0,212**	0,239**	0,330**
Konzumiranje ekstazija	-	-	-	-	-	0,450**	0,389**
Konzumiranje inhalanata	-	-	-	-	-	-	0,359**

** - značajno na nivou 0.01

Različiti oblici konzumiranja psihoaktivnih supstanci, počevši od duvana, alkohola, konzumiranja amfetamina, sedativa, ekstazija, inhalanata se nalaze u međusobnoj korelaciji. U navedenoj tabeli možemo uočiti da su navedena ponašanja upotrebe psihoaktivnih supstanci međusobno, statistički značajno povezana. Navedeni koeficijenti korelacije su u najvećem broju slučajeva mali, ali statistički značajni. Konzumiranje cigareta je značajno izraženo kod osoba koje su intenzivnije konzumirale alkohol, kao što je i konzumiranje amfetamina značajno povezano sa konzumiranjem ekstazija i inhalanata. Osobe koje konzumiraju sedative su vulnerabilnije na njihovu kombinaciju sa alkoholom.

Različiti vidovi konzumiranja duvana, droge i alkohola nisu izolovani aspekti ponašanja, nego su u značajnoj mjeri povezani u zajednički bihevioralni sistem, koji sam po sebi predstavlja izniman rizik za razvoj mlade osobe.

5. ZAKLJUČAK

- Oko 51% dječaka i 48% djevojčica navode da im je vrlo lako doći do cigareta. Navedeni podatak upućuje na zaključak da je dostupnost i mogućnost dolaska do duvanskih proizvoda vrlo velika. Potreba za većom kontrolom prodaje duvanskih proizvoda je evidentna i prijeko potrebna u cilju ograničenja prodaje i dostupnosti duvana maloljetnim licima.
- Oko 18% djece redovno konzumira duvanske proizvode, dok je cigaretu probalo, bar jednom u životu, oko 40% ispitanika. Dobijeni podaci ukazuju na izrazitu zastupljenost eksperimentisanja duvanskim proizvodima koji u velikom broju ishoduje „regrutovanjem“ mladih osoba u pušački status.
- Dječaci su skloniji ranijem eksperimentisanju sa cigaretama, veliki broj ističe da su prvu cigaretu zapalili sa 9 ili manje godina, dok djevojčice navode da su prvu cigaretu zapalile sa 15 godina.
- Konzumiranje duvana je zastupljeno među mladom populacijom a uticaj vršnjaka u periodu adolescencije presudan za konzumiranje duvanskih proizvoda. Oko 23.8% dječaka navode da većina njihovih prijatelja puši, dok je kod djevojčica navedeni trend veći, i to u 29.10% slučajeva. Rezultat ukazuje da iako djevojčice procjenjuju da njihovo okruženje više konzumira proizvode, lokus spoljašnje kontrole omogućava da uticaj navedenih činilaca bude nešto manji na djevojčice u odnosu na dječake kod kojih je upotreba duvanskih proizvoda veća, nego kod djevojčica.
- Procjena štetnosti povremenog pušenja ukazuje na poražavajuću činjenicu da čak 18.30% dječaka i 16% djevojčica ističu da povremeno pušenje ne nosi nikakav rizik, dok se procjena pušenja kutije cigareta dnevno ističe kao vrlo štetna kod 43.5% dječaka i 50.7% djevojčica. Za djecu je presudna

količina popušenih cigareta, čime se zanemaruje suštinski negativan efekat malih količina duvana, prevashodno kroz dejstvo pasivnog pušenja.

- Dostupnost alkoholnih pića je izrazito velika za skoro sve vrste pića (pivo, vino, žestoka pića). Dječaci u nešto većem broju navode da su im navedena pića dostupna, za razliku od djevojčica koje zaostaju u nešto manjem broju.
- Oko 18% dječaka i 31.4% djevojčica je izjavilo da nikada nije konzumiralo alkohol, dok je upotreba alkohola najevidentnija u proteklih 7 dana. Djeca uglavnom konzumiraju alkohol bar jednom sedmično i pretežno tokom okupljanja sa društvom tokom vikenda. Najveći broj dječaka, tačnije njih 57.4% je posljednji put konzumiralo pivo, dok je nešto više djevojčica tj. njih 37.6% konzumiralo vino. Nešto manji, ali podjednak broj dječaka i djevojčica, oko 17%, ističe da konzumiraju žestoka pića.
- Zastupljenost upotrebe alkoholnih pića je veća kod dječaka nego kod djevojčica, ali je u oba slučaja nezanemariva i upućuje nas na zaključak da je pijenje navika koju mladi razvijaju već početkom srednje škola, te da se ovakve navike razvijaju u okviru kulturno uslovljenih stereotipa.
- Oko 25.7% dječaka i 20.2% djevojčica je bar jednom ili dva puta u životu bilo pod jakim uticajem alkohola. Navedeni trend je zastupljeniji kod dječaka, nego kod djevojčica, dok oko 5.5% dječaka navodi da je bilo pijano 40 i više puta u životu.
- Najveći broj djevojčica ističe da se nisu nikada napile (68.3% slučajeva), za razliku od dječaka koji su se napili bar jednom u životu u oko 60% slučajeva, oko 7.1% dječaka se prvi put napilo od alkohola sa 9 ili manje godina, za dječake je sklonost ka eksperimentisanju i konzumiranju alkohola veća, nego kod djevojčica kod kojih je prvo pijanstvo evidentirano u uzrastu oko 14- 15 godina.
- U 14.1% slučajeva za dječake i 16.5% slučajeva djevojčice ističu da svi njihovi prijatelji konzumiraju alkohol, prisustvo upotrebe alkohola je vidno kod prijatelja svih ispitanika, u većoj ili manjoj mjeri. Oko 32.1% i 33.4% djece navodi da njihova braća/sestre konzumiraju alkoholna pića. Konzumiranje

alkohola je prisutno i u potpunosti rasprostranjeno kod većine adolescenata, njihove braće i prijatelja kao kulturno prihvaćen modalitet zabave i socijalizacije mladih.

- Oko 12.4% dječaka i 11.1% djevojčica je izjavilo da bi im bilo prilično lako da nabave marihuanu, dok je 13% dječaka i 7.5% djevojčica izjavilo da bi vrlo lako mogli da nabave marihuanu. Dostupnost marihuane je izraženija među dječacima, nego među djevojčicama.
- Oko 7.2% dječaka i 2.5% djevojčica je probalo marihuano, dobijeni podatak ukazuje da je u našoj kulturi još uvijek izražen i dominantan stereotip muškarca koji treba da bude buntovan. Samim tim, muškarci prednjače u konzumiranju duvana, droge i alkohola, takođe, primjetno je i da je granica za oprobavanje istih kod muškaraca niža u odnosu na djevojke.
- Oko 2.8% dječaka i 5.3% djevojčica je probalo sedative, pored marihuane, sedativi su najzastupljeniji među mladima, s tim što u većem obimu djevojčice navode upotrebu sredstva za smirenje, u odnosu na dječake.
- Oko 12.8% dječaka i 10.2% navodi da malo njihovih prijatelja konzumira marihuanu, nakon navedene droge slijedeći po redu su sedativi, djevojčice u nešto većem broju (11.2%) od dječaka (8.10%) ističu da malo njihovih vršnjaka koriste sedative.
- Dječaci, u odnosu na djevojčice, prednjače u konzumiranju marihuane, ali su djevojčice sklonije upotrebi sredstava za smirenje. Zloupotreba lijekova u kombinaciji sa alkoholnim pićima je podjednako zastupljena kod djevojčica i kod dječaka.
- Zabrinjavajući je podatak da je oko 5,3% djece izjavilo da je konzumiralo sredstva za smirenje zato što im je to doktor propisao! Riječ je o podjednakom broju dječaka i djevojčica.
- Procjena štetnosti konzumiranja psihoaktivnih supstanci je relativno objektivna, najmanje štetnim se procjenjuje konzumiranje marihuane. Ipak, alarmantan podatak jeste da veliki broj djece, između 18 i 20% ističe da ne znaju koje su štetne posljedice upotrebe droga, prvenstveno ekstazija i amfetamina.

- Podaci ukazuju da je potrebno razviti odgovarajuće strategije koje će omogućiti djeci da u potpunosti shvate štetne posljedice konzumiranja droge, duvana i alkohola, jer u većoj mjeri djeca ne pokazuju dovoljno znanja o štetnosti istih.
- Različiti vidovi konzumiranja duvana, droge i alkohola nisu izolovani aspekti ponašanja, nego su u značajnoj mjeri povezani u zajednički bihevioralni sistem, koji sam po sebi predstavlja izniman rizik za razvoj mlade osobe. Velika je vjerovatnoća da će mladi koju konzumiraju cigarete konzumirati i alkohol, kao što i esperimentisanje sa jednom vrstom psihoaktivnih supstanci determiniše eksperimentisanje i sa drugim psihoaktivnim supstancama.

6. LITERATURA

Bjarnason, T. (2006) *Sample Procedures in the 2007 European School Survey on Alcohol and Other Drugs*.

Hibell, B., Andersson, B., Guttormsson, U. (2006). *Project Plan 2007 ESPAD*

Mason, P. (2001) *Helping Smokers Change, a Resource Pack for Training Health Professionals*. World Health Organization.

World Health Organization (2004) *Neuroscience of Psychoactive Substance Use and Dependence*. WHO Geneva

7. PRILOG 1

Istraživački tim:

1. Mr sci dr Slađana Šiljak, specijalista socijalne medicine
2. Mr sci dr Dragana Stojisavljević, specijalista higijene i zdravstvene ekologije
3. Jelena Niškanović, dipl.psiholog
4. Dr Senka Dimitrijević, spec.socijalne medicine
5. Dr Danijela Radojković Sredić
6. Dr Biljana Janjić
7. Dr Vladislav Šipovac
8. Mirjana Milaković, viši medicinski tehničar
9. Biljana Mijić Dmitrašinović, viši medicinski tehničar